

Niels Nielsen

SEDLER
BRUGT AF DANSKERE
UNDER
2. VERDENSKRIG

MØNTKLUBBEN POLETTEN
1998

Sedler brugt af danskere under 2. Verdenskrig.

Oplag: 450 eksemplarer.

Udgivet med støtte fra:

Advokat Axel Ernst og Frk. Alfrieda Ernst Legat til fremme af numismatisk forskning i Danmark.

Hovedstadsområdets Trafikselskab, Direktør Johannes Sloth.

ALM. BRAND af 1792 G/S, Hillerød, Regionsdirektør Niels Madsen.

Udgivet af Møntklubben Poletten 1998 på Møntsamlerens Forlag.

Layout: Niels Nielsen.

Tryk: BB Serigrafi & Offset, Hvidovre.

© Copyright: Møntklubben Poletten.

Formand: Niels Nielsen

Barløsevej 6, 2650 Hvidovre.

Tlf. 36- 49 67 27.

ISBN: 87-985345-2-1

MØNTKLUBBEN POLETTEN

25 år

Ideen til Møntklubben Poletten blev grundlagt den 11. november 1972. Da kunne man læse et opslag på Københavns Sporvejes stationer rundt om i København, som opfordrede kolleger med numismatiske interesser, om at komme "ud af busken". Opfordringen kom fra undertegnede.

Det viste sig, at interessen var der. Vi kunne derfor holde stiftende generalforsamling den 8. januar 1973 med et medlemstal på elleve personer. Alle var ansat ved Københavns Sporveje, som vedtægterne forlangte.

I de første år var møderne henlagt i beskedne lokaler - beliggende i Nørre Søgade 41. Efterhånden indså man dog, at inspiration udefra kunne være gavnlig. Derfor blev det i 1976 besluttet at åbne foreningen for alle interesserede. Dette er årsagen til, at Møntklubben Poletten i dag har 175 medlemmer.

Møderne afholdes nu i større og mere velegnede lokaler - adr. TF Roskildevej 162, Valby - den første onsdag i måneden (ikke juni, juli og august). Foruden de månedlige aktive klubmøder med anvisningssalg (auktion) og foredrag, udgives der 7 medlemsblade om året. Kontingentet er fastsat til 120 kr. årligt. Møntklubben Poletten har en gang før udgivet en bog: **DANSKE** medaljer og hæderstegn med tilknytning til 2. Verdenskrig "1945 - 1995".

I 1991 dannede medlemmerne i Poletten en fraktion, som fik navnet: **"Møntklubben Polettens fraktion 2. Verdenskrig"**.

Fraktionen er en åben forening for enhver samler af mønter, sedler, medaljer, armbind, rationeringskort, illegale tryk og mange andre effekter fra 2. Verdenskrig. Det viste sig hurtigt, at der var et landsdækkende behov for et sådan initiativ. I dag har fraktionen ca 75 medlemmer, fordelt over hele landet. For at binde fraktionen sammen udgives 4 blade om året. Samtidig med at der bliver afholdt 4 møder årligt, hvoraf de to er med anvisningssalg. Møderne afholdes i TFs lokaler i Valby. Kontingentet er fastsat til 40 kr. årligt.

Bogen "Mærkatpropaganda i Danmark 1930-1945" er forløbige fraktionens første store udgivelse.

MØNTKLUBBEN POLETTEN

Niels Nielsen

Formand i 25 år.

INDHOLD

Forord	6
Kvalitetsbetegnelse	8
DANMARKS OFFICIELLE PENGESEDLER 1936 - 1953:	
Heilmann-serien, type III	9
Seddelombytningen	15
Ombytningsserien 1945. "Matadorsedlerne"	19
PENGEOMBYTNINGEN:	
Politiken den 15. maj til 30. juli 1945	25
Ombytningsedlerne	29
Skillemøntmangel	34
Købekort	36
Ombytningsserien 1945	38
Falsk årstal	41
Danmarks Nationalbank, 1 krone	42
Annullering	44
NØDSEDLER:	
Haderslev Købstad	46
Esbjerg Kommune	47
Vejle Kommune	49
Svendborg Skibsværft	50
Hans Nissen, Bageri & Konditori	51
Holm Mejeri	52
Danmarks Nationalbank, 1 krone	53
STØTTESEDLER:	
D.N.S.A.P.	54
Frit Danmark	56
Kirkens Front	58
Kirkens Front, svenske udgave	59
Fem minutter før tolv	60
D.N.S.A.P. propaganda-anvisninger	61
RATIONERINGSMÆRKER:	
13 år med rationeringsmærker	66
VÆRDIMÆRKER:	
Kommunale værdimærker	75
FRIMÆRKEPENGE:	
Skillemøntmangel	84
Stikmønter	90
Reklamesedler og legetøjspenge	93

Værnemagtskonto og clearingskonto	94
Danmarks Nationalbank, check	96
MILITÆRE SEDLER:	
Den tyske hærs seddeludgivelser	97
De tyske troppers betalingsmidler	97
Behelfzahlungsmittel	102
Verrechnungsschein für die Deutsche Wermacht	105
Den allierede Overkommando	108
Den danske Brigade i Tyskland (1947-1958)	114
FÆRØERNE, GRØNLAND og ISLAND:	
Færøerne	119
Grønland	130
Island	137
KONCENTRATIONSLEJRE og GHETTOER:	
Danskere i tyske koncentrationslejre	143
Koncentrationslejre- og ghetto-udgivelser	147
Præmiebeviser	148
Buchenwald	149
Brabag	161
Junkers Flugzeug- und Motorenwerke	162
Langenwerke A.G.	163
Dachau	164
Dora - Sangerhausen	166
Ernst Heinkel A.G.	168
Flossenbürg	170
Neuengamme	172
Nordhausen (Mittelbau)	185
Ravensbrück	188
Sachsenhausen	194
Operation Bernhard	201
Auschwitz	213
Birkenau	216
K. L. Bu.	218
Gross Rosen	220
Stutthof	222
Mauthausen	225
Theresienstadt	229
Mühlberg	242
Krigsfangelejre	247
Port Kunda	250

FORORD

Denne publikation er udgivet til erindring om Møntklubben Polettens 25 års jubilæum, der fandt sted den 8. januar 1998.

Min hensigt med bogen har været at udarbejde en samlet beskrivelse af de mange forskelligartede danske sedler, der er udgivet i forbindelse med 2. Verdenskrig: Officielle sedler, nødsedler og støttesedler samt en kort beskrivelse af brugen af rationeringsmærker, værdimærker, frimærkepenge og stikmønter.

Sedler fra Færøerne, Grønland og Island er udførlig omtalt.

For første gang er der på dansk lavet en beskrivelse af sedler, der var i omløb i de koncentrationslejre og ghettoer, som danskere stiftede bekendtskab med under krigen.

Prisansættelsen af koncentrationslejr sedler er utrolig svær. Jeg har skævet til udenlandske kataloger og fulgt med i diverse auktioner, men priserne er meget varierende, og de priser, jeg er kommet frem til i bogen, skal kun opfattes som en rettesnor til at belyse, om en seddel er til at få fat i, eller om den er uhyre sjælden.

I bogen har jeg forsøgt at samle de mest relevante oplysninger om besættelsesårenes sedler; men indholdet skal ikke opfattes som værende komplet, da der utvivlsomt findes flere sedler, som jeg ikke har kendskab til.

Læserne opfordres derfor til at meddele mig eventuelle oplysninger, hvis man har kendskab til eller viden om sedler, der ikke er omtalt i bogen.

Mange personer har hjulpet undervejs og fortjener en stor tak. Dette gælder i særlig grad:

Danish Token Clubs formand, Viktor Søndergaard.

Mønthandler Arne Andreassen.

Michael Sode, København.

319/ Alex Binneballe, Nors Hovedgård.

Kim Svend Jensen, Danmarks Papir Penge.

Zvi Stahl, Israel. Foto af koncentrationslejr-sedler.

*Korrekturlæsning: Flemming Larsen, Frank Vedel
samt min hustru Jonna Nielsen.*

Erwin Poulsen, BB Serigrafi & Offset, Hvidovre.

Endvidere skal lyde en tak til følgende, der har ydet bidrag til bogen med oplysninger og materiale til udarbejdelsen:

Heinrich Gietl, Gietl Verlag.

Albert Pick, Garmisch-Partenkirchen.

Formand Niels Gyrsting, Møntklubben Poletten Fraktion 2. Verdenskrig.

Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Jørgen Steen Jensen.

Bangsbo Museet, arkivar Erik S. Christensen.

Frihedsmuseet København, Henrik Lindbæk.

Danmarks Nationalbank, Mogens Brink.

Dansk Numismatisk Forenings formand, Preben Nielsen.

Dansk Numismatisk Forenings næstformand, Bent Petersen.

Hvidovre Hovedbibliotek.

Jerry Meyer, København.

Preben Eriksen, Herning.

Kaj Hansen, Tappernøje.

Kirsten Vendeltoft, København.

Arved Jensen, Buchenwald-fange.

Poul Mangaard-Petersen, Buchenwald-fange.

Mønthandler Ole Sembach, København.

Mønthandler Jens Pilegaard, Aalborg.

Mønthandler Steen Høj, Karup.

En stor tak til de fonde og annoncører, der har ydet støtte til udgivelsen.

Den 9. april 1998

Niels Nielsen.

Kvalitetsbetegnelse

0 / Unc. En seddel i denne kvalitet er helt perfekt bevaret. Den viser ingen antydning af at have været i cirkulation. Er som da den kom fra trykkeriet.

01 / EF. En seddel som næsten er ucirkuleret. Den kan have en meget let fold som følge af optælling eller let krøllet ved berøring.

1+ / VF. En pæn seddel, der har cirkuleret. Den kan være let sammenfoldet een eller to gange og bære præg af lidt cirkulation.

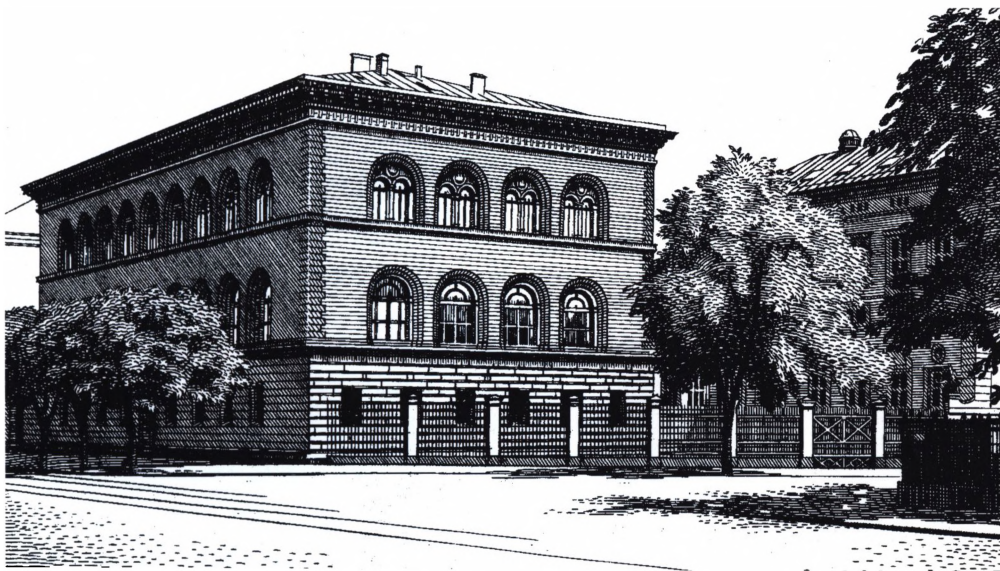
1 / F. En seddel som tydeligt viser tegn på at have været i cirkulation. Sedlen har flere folder og er noget snavset og kan have små revner i kanten samt afrundet hjørner. Ikke så tiltalende.

1- / VG. En seddel der bærer præg af megen cirkulation. Den er krøllet og snavset og foldet flere gange. Let skadet på kanten, små revner.

Unc., EF., VF., F. og VG. er kvalitetsbetegnelse på engelsk.

De fleste sedler fra koncentrationslejre er i kvalitet 1 eller 1-, ja rigtig mange herunder, og dette skyldtes den elendige måde disse fanger havde at opbevare dem på. Som eksempel kan jeg nævne, at jeg har fået en seddel, som var puttet ind i flippen på skjorten, og først da vedkommende kom hjem til Danmark, og hustruen fik skjorten vasket, undrede hun sig over, hvad det var for en lille pukkel i skjorteflippen. Klumpen blev fisket ud og sedlen kom frem i dagens lys. Ikke pæn, men den fortæller en historie, og jeg er utrolig glad for den.

DANMARKS OFFICIELLE PENGESEDLER 1936 - 1953

Nationalbankens gamle hovedbygning i København.
Opført 1870, nedrevet 1976.

Danmarks Nationalbank

Heilmann-serien, type III

Sedlerne er udstedt i henhold til lov af 7. april 1936 og sat i omløb i 1937. Indkaldt i henhold til lov af 22. juli 1945 og sat ud af omløb mandag den 23. juli 1945.

Sedlerne er udgivet i 5 værdier: 5 kr. (129 x 71 mm), 10 kr. (132 x 80 mm), 50 kr. (156 x 100), 100 kr. (157 x 101 mm) og 500 kr. (174 x 108 mm). De er alle med vandmærke og trykt i kobbertryk. Underskrifter er 2 trykte navne. Til venstre: Svendsen. Til højre: Forskellige underskrifter. Tekst: **NATIONALBANKENS SEDLER INDLØSES MED GULD EFTER GÆLDENDE LOV. DANMARKS NATIONALBANK.** De er tegnet af tegneren Gerhardt Heilmann (1859-1946), dansk maler og tegner. Mest kendt for sine gode illustrationer.

Billedet på sedlens forside viser ikke nogen bestemt lokalitet, men gengiver tegnerens opfattelse af en kæmpehøj i et dansk landskab. Som mulige forbilleder angives forskellige steder på Sjælland og Lolland, bl.a. en dysse i Knuthenborg park (flyttet dertil fra Lerbjerggaard i nabosognet på Lolland).

Vurderingspris	0 / Unc.	01 / EF	1+ / VF
5 kroner, blå.	200.-	100.-	60.-
Foreløbig kendte årstal: 1937, 1939, 1940, 1942, 1943.			

Vurderingspris	0 / Unc.	01 / EF	1+ / VF
10 kroner, brun.	150.-	70.-	40.-
Foreløbig kendte årstal: 1937, 1939, 1941, 1942, 1943.			

Vurderingspris	0 / Unc.	01 / EF	1+ / VF
50 kroner, blå.	1000.-	500.-	300.-
Foreløbig kendte årstal: 1938, 1939, 1941, 1942.			

Vurderingspris	0 / Unc.	01 / EF	1+ / VF
100 kroner, brungul.	1200.-	450.-	250.-
Foreløbig kendte årstal: 1938, 1940, 1941, 1943.			

Vurderingspris	0 / Unc.	01 / EF	1+ / VF
500 kroner, gråblå/gulligt.	4800.-	3000.-	1800.-
Foreløbig kendte årstal: 1939, 1941.			

SEDDELOMBYTNING

23. juli 1945

Allerede under besættelsen stod det helt klart, at der skulle finde en seddelombytning sted, når krigen var slut. Forberedelserne hertil startede allerede i begyndelsen af 1944 og foregik i største hemmelighed. Tyskerne og værne-magerne samt folk, der havde sorte formuer gemt hen, skulle gerne rammes af seddelombytningen. På grund af, at alt skulle foregå i hemmelighed, var det ikke muligt at få teknisk og kunstnerisk hjælp fra udlandet; så det var nogle mindre pænt omtalte pengesedler, der så lyset ved pengeombytningen.

Rigsdagen gennemførte onsdag den 13. juni 1945 en spærring af værnemagernes bankkonti, depotbeholdning og bokse. Præcis kl. 15 - samtidig med at bankerne landet over drejede nøglen om og sluttede dagens forretninger - afbrød Folketingets formand forhandlingerne og gav ordet til finansminister H. C. Hansen, der i stedet for den bortrejste handelsminister fremsatte forslaget, som gik ud på, at Nationalbanken kunne pålægge banker og sparekasser, forsikringsselskaber, andelskasser, vekselerere, bankiers, sagførere eller andre at spærre konti eller tilgodehavender, der tilhørte personer, som var sigtede for overtrædelse af forræderiloven.

Herunder fremsattes to korte kommentarer fra S og K, som viste, at debatten gik i mange retninger og var ret så farverig.

Gustav Petersen (S) sagde i Folketinget: *"Ved krigens afslutning stod vi i den situation, at landet var blevet fattigere, men en lille gruppe mennesker var blevet rigere. Det var en uholdbar situation, og det er derfor nødvendigt at gennemføre en sanering. Vi har lov til at vente, og ligesom der er enighed om den personlige udrensning, er der det også om den økonomiske. Værnemageri er et elastisk begreb: Det er ikke alene de mennesker, der tjener direkte på tyskerne, men også dem, der i kraft af varelagre tjente urimeligt, som dette forslag tager sigte på".*

Hasle (K): *"Når der kun er så kort tid til forslagets gennemgang, må det stå regeringen klart, at det er den og den alene, vi må stole på i denne sag. Selve hovedspørgsmålet: En økonomisk sanering, skal rigsdagen tage stilling til, og hertil siger vi ja.*

Foranstaltningerne vil volde mange kvaler. Det er jo gået galt andre steder - mon det går godt her? Man vil spærre for de penge, man har over 500 kroner. Er det ikke nok at registrere dem? Jeg synes, det er et meget stort indgreb i privatlivet, at man skal have lov til at gå ind i folks stuer og vurdere deres malerier og kunstgenstande. Vi har måttet give skattevæsenets folk lov til at kigge i vore lommer; men at de ligefrem skal kunne smide deres træsko ind i vore stuer - er det ikke lidt meget?"

Forhandlingerne mellem partierne, finansministeren og embedsmændene varede til ud på natten, og næste formiddag kunne et udvalgs arbejde tilendebringes, så det blev færdigbehandlet i begge tinge i dagens løb.

Seddelombytningen forløb således:

Fredag den 20. juli blev der i Folketinget fremsat et lovforslag til en ekstraordinær formueopgørelse m.v., som blandt andet var en seddelombytning. Ved samme lejlighed var der givet tilsagn om hurtig behandling af lovforslaget. Man kunne derfor i Folketinget og Landstinget afslutte sagen i fuld enighed samme dag, den var forelagt. Bankerne og sparekasserne lukkede

kl. 15.00 - normalt havde de åbent kl. 17-18. Der holdtes lukket lørdag den 21. juli. Søndag den 22. juli blev loven stadfæstet, og mandag morgen kunne seddelombytningen begynde.

Mandag den 23., tirsdag den 24. og onsdag den 25. juli: Banker og sparekasser havde åbent fra kl. 8.00 til kl. 20.00. Storbankernes filialer havde flere steder fået personalet tredoblet, og alle steder var der truffet grundige forberedelser til at modtage det store ombytte-rykind. Ved hver af de mange vekselsteder i banker og sparekasser placeredes to funktionærer; den ene talte penge, medens den anden klippede købekort og modtog anmeldelsesblanketter. Der blev ligeledes oprettet et særligt oplysningskontor, som besvarede spørgsmål fra folk, som kom ud for et eller andet tilsyneladende uløseligt problem. F.eks. spurgte en kvinde, om hun kunne bytte et bundt sedler, uden at hendes mand behøvede at få det at vide. Her var svaret, at dette var der sådan set ikke noget i vejen for! Samtidig havde de store banker et særligt korps, der holdt orden på rækkerne og gav gode råd.

Der var kun åbent for seddelombytning, men lukket for alle andre bankforretninger. Hver seddelindehaver kunne kun få byttet sedler en gang og skulle legitimere sig med sit købekort. Personer under 15 år kunne kun få ombyttet sedler, hvis de var selvstændigt skattepligtige.

Seddelbeløb til og med 100 kroner kunne ombyttes ved kun at fremvise sit købekort og for kvinders vedkommende at få afklippet rationeringsmærke H 1 og for mænds S 1.

Disse to rationeringsmærker er i dag sjældne og meget søgt blandt samlere.

For seddelbeløb fra 105 til 500 kroner var det nødvendigt at aflevere en udfyldt anmeldelsesblanket samt forevise købekort. Seddelbeløb over 500 kroner udbetaltes ikke på stedet men indsattes midlertidigt på en spærret konto i et pengeinstitut.

Det skønnedes, at omkring 300 millioner kroner i løbet af mandagen over hele landet blev ombyttet, og for Københavns vedkommende var beløbet ca. 100 millioner kroner. Det tog gennemsnitligt et minut pr. kunde at tildebringe seddelombytningen. Der var ikke færre end 12-1300 steder i landet, man kunne få byttet sine gamle sedler. Nationalbanken havde regnet ud, at den længste vej til byttestedet, nogen kunne komme ud for, blev ca. 10 kilometer.

30. juli: Sidste dag de indkaldte sedler havde gyldighed over for Nationalbanken. Der kunne dog opnås dispensation, hvis folk indsendte anmodning derom til Nationalbanken og fortalte om grunden til, at de ikke havde kunnet veksle før. Det kunne være folk, der var på ferie og ikke kunne vende hjem før efter den 30. juli. Fra og med den 5. oktober - på hvilket tidspunkt der havde været rigelig tid for syge, ferierejsende eller ligende til at berigtige forholdet - standsede Nationalbanken efter finansministerens bestemmelse indløsningen - undtaget i ganske ekstraordinære tilfælde, såsom for søfolk, der havde været bortrejst fra landet siden den 23. juli 1945. Fra den 15. februar 1946 ophørte al indløsning af de indkaldte nationalbanksedler.

Nationalbankens gevinst og besvær

I første opgørelse over resultatet af seddelombytningen var, at godt 71 mill. kr. ikke blev byttet til nye sedler. Men gevinsten ved seddelombytningen kunne først afsluttes i 1946, og i Nationalbankens beretning for dette år oplystes det, at statens fortjeneste ved seddelombytningen var blevet opgjort til 49,4 mill. kr. Af bankens regnskab fremgår det, at banken selv havde en ekstraordinær fortjeneste ved seddelombytningen på 21.903.709 kr. Heraf var medgået 6.815.666 kr. til dækning af udgifter til imødegåelse af pengeligheden, medens knap 2 mill. kr. var gået til dækning af årets driftsunderskud. Af resten, 13.118.472 kr., anvendtes 9,8 mill. kr. som ekstraordinært tilskud til Nationalbankens pensionskasse, medens godt 3,3 mill. kr. hensattes til en fornyelses- og afskrivningsfond for bankens bygninger.

Hvor stort et besvær, Nationalbanken havde med ombytningen, kan bl.a. belyses ved at nævne, at banken efter den officielle afslutning den 30. juli 1945 modtog ca. 70.000 breve vedrørende ombytningen, og heraf indeholdt de ca. 40.000 gamle sedler. I den anledning udsendtes henved 120.000 breve og foretoges 19.000 ombytninger. Forinden ombytningen var 1 1/3 milliard kr. i nye sedler fordelt over hele landet.

Skatteligningens effektivitet ses ved, at der ved den ekstraordinære formueopgørelse blev fundet formuer til et samlet beløb på 2500 mill. kr., som ikke tidligere var blevet beskattet.

For den, der har lyst til at studere videre i de brogede økonomiske forhold, kan henvises til Nationalbankens beretninger for disse år. Beretningerne kan bestilles til låns på det lokale bibliotek.

Danmarks Nationalbank

Ombytningsserien 1945

"Matadorsedlerne"

Sedlerne er udstedt i henhold til lov nr. 352 af 22. juli 1945 og sat i omløb mandag den 23. juli 1945. Indkaldt i henhold til bekendtgørelse nr. 345 af 14. oktober 1952.

Sedlerne er udgivet i 5 værdier, men 5 kronen er trykt i bogtryk (type I) og offsettryk (type II). 5 kr. (129 x 72 mm), 10 kr. (131 x 80 mm), 50 kr. (158 x 100 mm), 100 kr. (158 x 101 mm) og 500 kr. (175 x 100 mm).

De er alle med vandmærke og trykt i bogtryk. Underskrift er 2 trykte navne. Til venstre: Svendsen. Til højre: Forskellige underskrifter. Tekst: **NATIONALBANKENS SEDLER INDLØSES MED GULD EFTER GÆLDENDE LOV. DANMARKS NATIONALBANK.** Nationalbanken har tegnet 5 og 10 krone sedlerne samt bagsiden til 50, 100 og 500 krone sedlerne. Forsiden til de 3 høje værdier er tegnet af tegneren Gerhardt Heilmann.

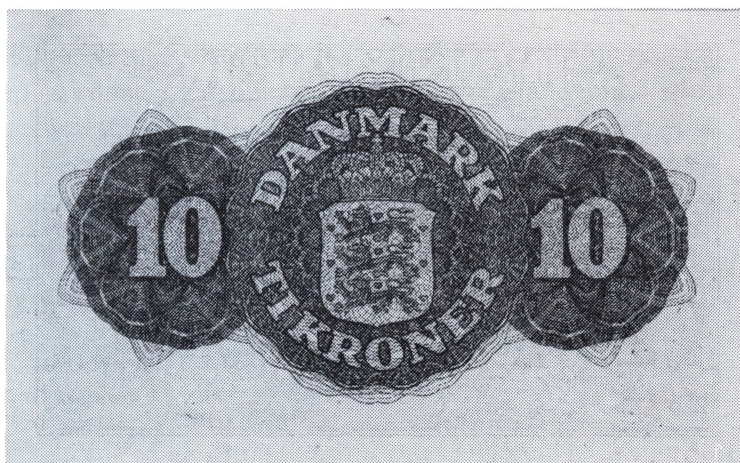
Sedlerne er ikke særlig kønne - samlerne sammenligner dem med sedlerne fra Matadorspillet - heraf navnet Matadorsedlerne.

Vurderingspris	0 / Unc.	01 / EF	1+ / VF
5 kroner, blå. Type I.	1100.-	500.-	250.-
Kendte årstal: 1944.			
5 kroner, blå. Type II.	600.-	300.-	150.-
Foreløbig kendte årstal: 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950.			

Ombytningsedlerne har et skær af nødsedler over sig. De kom til at cirkulere i mange år. De mange slyngede ornamenters præg af jugendstil havde da for længst gjort dem håbløst gammeldags.

Vurderingspris

10 kroner, brun.

Kendte årstal: 1944.

0 / Unc.

300.-

01 / EF

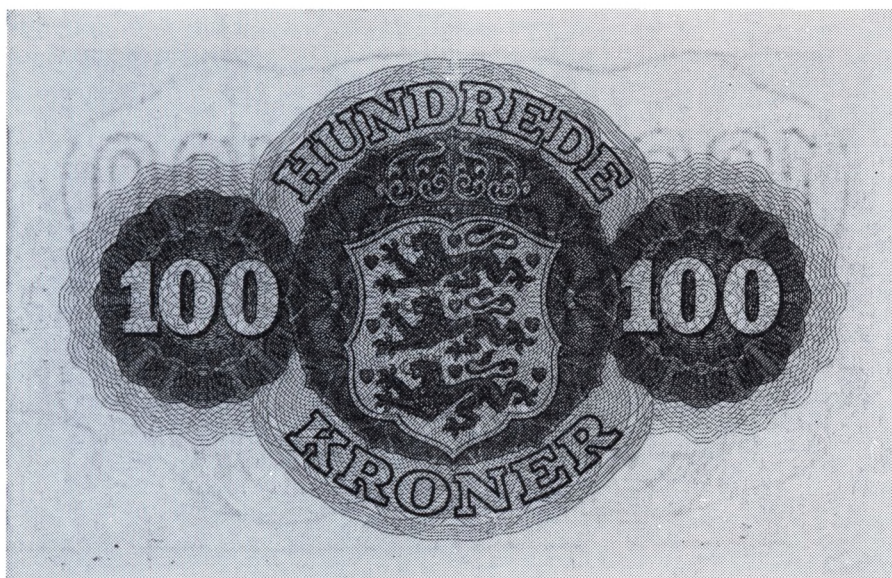
150.-

1+ / VF

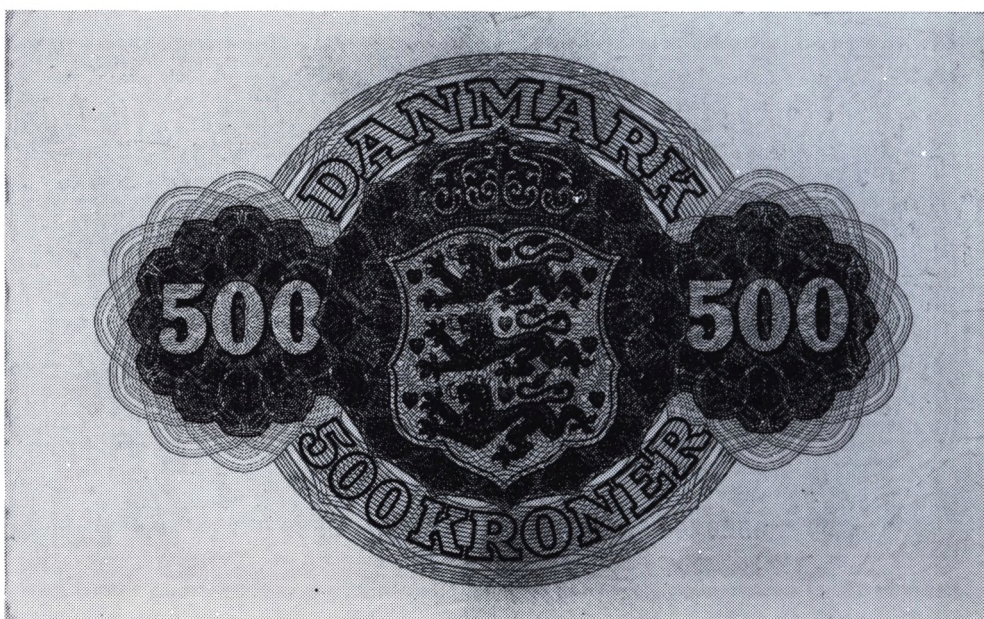
100.-

Vurderingspris	0 / Unc.	01 / EF	1+ / VF
50 kroner, mørkviolet.	2800.-	1400.-	950.-
Kendte årstal: 1944.			

Vurderingspris	0 / Unc.	01 / EF	1+ / VF
100 kroner, mørkegrøn.	1900.-	900.-	600.-
Kendte årstal: 1944.			

Vurderingspris	0 / Unc.	01 / EF	1+ / VF
500 kroner, rød/orange.	5000.-	2400.-	1800.-

Kendte årstal: 1944, på denne seddel er farven lidt mørkere end på de følgende årstald.

PENGEOMBYTNINGEN

På de næste sider bringes et lille uddrag af episoder, som de blev beskrevet i Politiken i nævnte periode:

Den 15. maj til 30. juli 1945.

Tirsdag den 15. Maj 1945:

"DE NUVÆRENDE PENGESEDLER VIL BLIVE INDDRAGET"

Krigsvelhavere, der har gemt Formuer hen i Pengesedler, har narret sig selv!

Under den Diskussion, der for kort Tid siden fandt Sted i Pressen om Konfiskation af Krigsformuerne og Engangsskat paa alle Formuer, nævnte man ogsaa Muligheden af at inddrage de nugældende Pengesedler for derved at sikre sig, at hengemte Formuer ikke unddrages Beskatningen.

Efter hvad vi nu fra kompetent Side erfarer, kan det betragtes som givet, at en inddragning af Pengesedlerne vil finde Sted. Tidspunktet er ikke fastsat, bl.a. af den Grund, at Foranstaltningen sikkert vil blive gennemført ganske pludseligt, og der skal ogsaa fornøden Tid til at fremstille de nye Sedler, der skal erstatte de hidtidige.

Formentlig vil der blive gennemført en særlig Lov om Inddragningen af de gældende Pengesedler, men der bliver i saa Fald tale om en "Hastelov", der skal gennemføres fra den ene Dag til den anden.

Men de Krigsvelhavere, der har gemt deres Formuer hen i Pengesedler for derved at sikre sig mod Beskatning, har altsaa gjort Regning uden Vært.

Lørdag den 19. Maj 1945:

De nye Pengesedler skaber Nervøsitet blandt Skattesnydere. Køb af Gavekort og Forsøg paa at betale forud.

Forslaget om at indføre nye Pengesedler har fremkaldt stor Nervøsitet hos Skattesnydere. Der synes ikke at være Grænser for de Manipulationer, der foretages i disse Dage for at skjule større eller mindre Beløb for Skattevæsenet, men fra Myndighedernes Side har man i høj Grad Opmærksomheden henvendt paa de forskellige Transaktioner.

For det første har Forslaget om de nye Pengelove fremkaldt mange Salgsordrer paa Børsen. Foruden de normale og naturlige Salg har en Mængde

Skattesnydere ønsket at skille sig af med deres værdipapirer, fordi der ogsaa er fremsat Forslag om at kontrollere og afstemple alle Aktier og Obligationer. Til Gengæld faar Sælgerne Kontanter i Hænde - men dem er de ogsaa bange for. Det nytter nemlig ikke meget at ligge inde med store Stabler af Sedler, hvis vi faar nogle andre af en anden Farve.

Værdipapirerne kan altsaa ikke hjælpe Skattesnyderne, og Kontanter kan heller ikke.

Hvad saa?

Det Spørgsmaal har adskillige stillet sig selv i disse Dage, og der er udspekuleret de mest raffinerede Løsninger. De lider imidlertid allesammen af den Fejl, at de let kan imødegaas, og der er vist ingen Tvivl om, at de vil blive imødegaaet.

Der købes 10 Kjoler ad gangen.

For det første har mange sat store Penge i Pelsværk i den sidste Tid. Alene i gaar solgte en af vore store Forretninger tre Pelse til henholdsvis 23.000 Kr., 27.000 Kr. og 29.000 Kr. Andre Pelsfirmaer har praktisk talt solgt alle Sølv-ræve og Stenmaar, saa der er anbragt i tusindvis af Kroner alene i Pelsværk.

Ogsaa inden for andre Forretningsgrene har man i de sidste Dage iagttaget, hvorledes Ængstelsen for de nye Beskatningsplaner har fremkaldt en stærk forøget Efterspørgsel efter Varer. Man har f.eks. set Kvinder købe en Snes Kjoler ad Gangen. Man har ogsaa oplevet en kraftig Hausse i Gavekort. Det er konstateret, at Personer har købt hele Serier af Gavekort, saa de kan købe ind senere, når Skattevæsenets Razzia er drevet over. Atter andre køber dyre Malerier, Antikviteter og Smykker, og i Forretningsverdenen har man i den sidste Tid konstateret en usædvanlig Iver for at betale forud. En Forretningsmand betalte forleden 15.000 Kr. ind paa sin Konto hos en Leverandør, til Trods for at han kun skyldte 5000 Kr. Resten skulle staa, til han engang kunde faa flere Varer.

Opkøb af Frimærker blev standset i Gaar.

Opfindsomheden blev henvendt paa Opkøb af Frimærker. Det er ikke saa længe siden, at en Mand havde gaaet og regnet ud, at 10 Kr.s Mærkerne fra 1927 ikke kunne være fremstillet i noget særlig stort Oplag. Paa Postvæsenets Salgskontor for Frimærkesamlere mødte denne Mand op og lagde 55.000 Kr. paa Bordet og erhvervede Restoplaget: 55 Ark á 1000 Kr.

Det var en god Forretning. I Samlerkredse rygtedes det hurtigt, at her var en Fidus, og man begyndte at interessere sig for dette Mærke, og Resultatet er blevet, at en 4-Blok af disse Mærker, der staar Spekulanten i 40 Kr., nu betales med 825 Kr. Der har i den senere Tid gaaet fantastiske Historier om Op-

køb og Handel med Frimærker. Men hvor store disse Opkøb har været, kan man endnu ikke faa oplyst. Men det er givet, at de ikke maa have været helt ubetydelige, da Generaldirektoratet for Postvæsenet nu er skredet ind og har standset enhver større Opkøb til Private.

Lørdag den 26. Maj 1945:

Skattesnyder, der vil undgaa Bøde og redde Ansigt, og derfor brænder 680.000 Kr.

Kunde De tænke Dem at brænde 680.000 Kr. af Deres egne? Spørgsmaalet lyder chokerende. Men aldeles hen i Vejret er det ikke. En københavnsk Forretningsmand havde i Gaar en Konference med sin Sagfører om et Beløb af netop denne Størrelse, og da Konferencens Resultat ikke blev tilfredsstillende for Forretningsmanden, trak denne paa Skuldrene og sagde, idet han rejste sig: - Saa brænder jeg Pengene!

Den Bistand, han havde søgt hos Sagføreren, og som han ikke kunde faa, var Bistand til - paa en eller anden Maade - at "gemme" det nævnte Beløb. Beløbet udgør den Sum, han i Aarenes Løb har snydt Skattevæsenet for, og nu er han, - i Forventning om at Pengesedler og Obligationer skal indkaldes og stemples for at bevare deres Gyldighed, - bange for, at en saadan Kontrolforanstaltning skal afsløre ham som en af de mange, der har væltet den Skattebyrde, han selv burde bære, over paa andre. Med god Grund betragter han sin Situation som vanskelig. Dersom hans 680.000 Kr. opdages - hvad der er al mulig Udsigt til - tager Skattevæsenet dem fra ham; desuden faar han en Bøde, saa at han maaske kommer af med mere end en Million. Desuden mister han den almindelige Agtelse, han hidtil har nydt. Brænder han derimod Pengene, bliver han ikke afsløret og faar ingen Bøde og beholder den Agtelse, han ikke har fortjent, men som han sætter saa megen Pris paa. I Virkeligheden er det en ganske rimelig Udvej for denne Mand at brænde de 680.000 Kr. Men det giver Kludder i Regnskabet.

Torsdag den 14. Juni 1945:

Værnemagernes Bank-Kontier spærret fra i Dag.

Rigsdagen gennemførte i Gaar en Spærring af Værnemagernes Bankkonti, Depotbeholdninger og Bokse. - Præcis Kl. 15, - samtidig med at Bankerne Landet over drejede Nøglen om i Døren og sluttede Dagens Forretninger, - afbrød Folketingets Formand Forhandlingerne og gav Ordet til Finansminister H. C. Hansen, der i Stedet for den bortrejste Handelsminister fremsatte Forslaget.

Forslaget gaar ud paa, at Nationalbanken kan paalægge Banker og Sparekasser, Forsikringsselskaber, Andelskasser, Vekselerere, Bankiers, Sagførere el-

ler andre at spærre Konti eller Tilgodehavender, der tilhører Personer, som er sigtet for Overtrædelse af Forræderiloven.

Ængstelse for Offentliggørelsesretten.

Aksel Møller (K) saa i Forslaget en Forberedelse til en videregaaende Lovgivning over for Værnemagere, en Lovgivning Befolkningen med Utaalmodighed afventede.

Man har udtalt Frygt for, at Nationalbankens Ret til Offentliggørelse af Navne kan komme til at ramme Virksomheder, som ikke er egentlige Værnemagere, men har haft et økonomisk Mellemværende med Tyskerne.

S. P. Larsen (V) gav Forslaget sin Tilslutning, men havde helst set, det var kommet længe før.

Bankerne skal opgive Navn og Adresse paa alle Værnemagere.

Den nye Lov, der giver Nationalbanken Bemyndigelse til at foranledige Kontispærringer, vil øjeblikkelig øve sin Virkning. De paagældende Personer skal, - saa vidt det staar i Nationalbankens Magt, - ikke have nogen Chance for at fjerne Værdierne.

Naar Pengene allerede er hævet, eller der benyttes "Straamænd".

Naturligvis er man forberedt paa, at der baade fra de store og de mindre Værnemageres Side vil blive gjort Forsøg paa omgaaelse af Loven, men Bankerne og Myndighederne er paa Vagt. Det kan f. Eks. tænkes, at en Del Kointindehavere allerede for nogen Tid siden har hævet deres Penge, saaledes at der paa deres Konto nu kun indestaar et forholdsvis ringe Beløb. Men med en saadan Handling vil det naturligvis ikke være muligt at undslaa sig Loven. De paagældende kan ikke skjule sig og vil altid kunde rammes paa den ene eller den anden Maade. Det nytter dem heller ikke, at de maaske har overdraget Pengene til en "Straamand". Hvis en saadan Transaktion er foretaget i den senere Tid, vil de pågældendes Forhold uvægerlig blive taget op til Undersøgelse.

Hvor store Beløb, der staar, og paa denne Maade spærres af for, er det endnu vanskeligt at danne sig et Overblik over. At der bliver Tale om et betydeligt Antal Konti, er imidlertid givet, og den samlede Sum vil løbe op i store Millionbeløb.

OMBYTNINGSSEDLERNE

Fredag den 15. Juni 1945:

**TRYKNINGEN AF DE NYE SEDLER BEGYNDTE
FOR 1 ½ AAR SIDEN**

Nationalbankens vældige Forarbejde.

Fordelingen af Millionbeløbene.

Allerede for omkring halvandet Aar siden begyndte Nationalbanken i al Hemmelighed at trykke de nye Pengesedler. Da det drejer sig om et samlet Beløb paa ca. 1200 Millioner Kr., vil man forstaa, at alene Trykningen af denne store Mængde Sedler maa tage meget lang Tid.

Det er saaledes fejlagtigt at tro, at Tanken om at gøre de gamle Sedler ugyldige først er opstaaet efter Befrielsen. Planerne herom blev drøftet allerede for et Par Aar siden, og da Beslutningen først var truffet, gik man i Gang med Trykningen. Ganske vist havde Tyskerne paa deres særlige Maade nær Forbindelse med Nationalbanken, men rent tekniske Foranstaltninger som f. Eks. Trykningen af Pengesedler kunde foregaa, uden at de anede noget herom.

Vældige Milliardbeløb pakket i Kasser.

Som nævnt er Seddelcirkulationen i Øjeblikket paa omkring 1200 Millioner Kr., og man har maattet trykke over 200 Millioner Kr. i 500 Kronesedler, over en halv Milliard Kr. i 100 Kronesedler, godt 100 Millioner Kr. i 50 Kronesedler, over 300 Millioner Kr. i 10 Kronesedler og omkring 50 Millioner Kr. i 5 Kronesedler.

Selve Fordelingen af de mange Penge har naturligvis ogsaa staaet paa gennem nogen Tid, men det er dog først lige for ganske nylig, at Sedlerne er blevet bragt ud til Banker og Sparekasser i København. Pengesedlerne er anbragt i forseglede Kasser, og i første Omgang sendes disse Kasser ud til Nationalbankens Filialer i Provinsen. Herfra fordeles Pengene saa mellem de lokale Banker og Sparekasser. For de københavnske Banker og Sparekassers Vedkommende er Kasserne med de vældige Millionbeløb blevet bragt ud til Hovedkontorerne og herfra har man saa sørget for den videre Fordeling mellem Filialerne i de forskellige Bydele.

DE NYE PENGESEDLER ER ALT ANDET END KØNNE

- og Halvtredskronesedlen er direkte hæsliq.

De nye Pengesedler vil næppe blive Sukces for Danmarks Nationalbank, der har Ansvaret for deres Udseende. De tre store Sedler, 500 Kronesedlen, 100 Kronesedlen og 50 Kronesedlen har samme Tegning paa Forsiden som de hidtil gældende Sedler. 500 Kronesedlen er saaledes som hidtil forsynet med "Plovmanden" og 50 Kronesedlen med "Fiskeren", medens Bagsiderne er nye. De to smaa Sedler, 5 Kronesedlen og 10 Kronesedlen er derimod forsynet med nye Tegninger paa Forsiden.

En Ting er imidlertid Tegningerne, en anden Sedlernes Farve, og den er alt andet end køn. De fleste vil sikkert synes, at 5 Kronesedlen med den svage blaa Farve paa Forsiden er en mudret graabrun Farve.

Det vilde have været rart, om i hvert Fald 10 Kronesedlen, - den mest almindelige anvendte, - havde haft et tiltalende Udseende. Heller ikke deres store Bror, 100 Kronesedlen er trykket af sin Skønhed. Den er grøn paa Forsiden, og behagelig for Øjet er den anvendte Farve langt fra. Sedlen er imidlertid en hel Skønhedsaaftenbaring i Sammenligning med 50 Kronesedlen, der er noget af det hæsliqste, som det overhovedet maa være muligt at præstere i Retning af Pengesedler. Forsidefarven er noget i Retning af lilla Syrener. Syrener kan være skønne, særlig naar de lige er sprunget ud; men naar man som Nationalbanken prøver at overføre Syrenernes Farve, faar det ikke Sukces.

Tirsdag den 24. Juli 1945:

BESTYRTELSE OVER DE NYE PENGESEDLERS UDSEENDE

Fra kunstnerisk sagkyndig Side kræves de snarest muligt erstattet med andre Sedler. - Konkurrence mellem Landets bedste Kunstnere om nye sedler!

Fra kunstnerisk sagkyndig Side blev de nye Pengesedler - da de i Gaar begyndte at komme i Cirkulation - modtaget med Bestyrtelse. Forventningerne havde ikke været store; men fra alle Sider: "er man enige om, at de nye Sedler er værre end frygtet. Saa snart som overhovedet muligt bør der ved en Konkurrence mellem Landets bedste Kunstnere skaffes Udkast til nye Sedler. Et Lands Pengesedler er en Slags Visitkort for Landet, og Danmark kan ikke være bekendt at præsentere saa rædselsfuldt et Visitkort", lyder Sagkundskabens enstemmige Dom.

De Sagkyndiges knusende Dom.

Politiken talte i Gaar med en Række af de Mennesker, der har særlige Forudsætninger for at bedømme det kunstneriske Resultat, som Nationalbanken er kommet til.

"Det er", siger Direktør Vilh. Slomann fra Kunstindustrimuseet, "meget beklageligt, at man har lavet disse Sedler paa denne Maade. De kunde daarligt være daarligere. Det hele gør Indtryk af at være lidt indendørs Husflidsarbejde, der er blevet godkendt af en eller anden agtet og elskværdig Kontorchef, der sikkert har Forstand paa Penge, men ikke paa, hvordan de skal se ud. Vore Pengesedler var ikke kønne i Forvejen; men alligevel er det lykkes at faa dem værre endnu. Og man kan ikke undskylde sig med, at der ikke er Folk, der magter Opgaven. Jeg behøver blot at pege paa en Mand som Arkitekt Gunnar Billmann Petersen, der er Specialist paa dette Omraade. Der havde næppe været synderlig Risiko ved at tage ham med paa Raad, selv om Arbejdet blev udført under Krigen. I saa Fald havde man undgaaet, at man nu maatte lave det hele om igen. For de Sedler, vi nu er blevet præsenteret for, kan ikke være de endelige. Det var frygteligt, hvis vi skulde se paa dem blot i fem Aar. Man bør den Dag i Morgen gaa i Gang med at finde de rigtige Pengesedler. Og vil man gerne have et Mønster at gaa efter, saa se paa den engelske Fempundsnote. Det er noget af det rigtige."

En enestaaende Lejlighed, der ikke blev benyttet.

"Jeg er overordentlig skuffet over, at man tilsyneladende slet ikke har taget noget skønhedsmæssigt Hensyn ved Fremstillingen af de nye Sedler", siger Arkitekt Ole Wanscher, der netop fornylig i et Fagskrift har beskæftiget sig med dette Emne. "Bagsiden af Tieren har lidt "Pengestil", men Forsiden er harsk. Farven paa Halvtredseren er skrækkelig, og det hele er kort sagt ved at være pinligt. Alle Sedlerne virker i kunstnerisk Henseende meget gammeldags, og jeg forstaar ikke, at man ikke har benyttet denne enestaaende Lejlighed til at faa det rigtige frem. En Mand som Gunnar Billmann Petersen kunde have klaret det. Hvorfor har Nationalbanken ikke fanget ham og spærret ham inde under Krigen, saa han i Ro og Mag kunde have lavet vore nye Pengesedler? Saa havde vi undgaaet denne Rædsel."

Staten har altid foretrukket andenrangs Kunstnere til Penge og Frimærker.

Gunnar Billmann Petersen, der fra flere Sider er blevet fremhævet som den Mand, der kan lave de rigtige Pengesedler, er Specialist i Dekorationskunst og interesserer sig meget for Trykteknik.

"De nye Sedler", siger han, "er fremstillet ud fra de gamle, men med forskellige Fiksfakserier. De gamle Mønstre og Motiver var udarbejdede til Kobberstik Reproduktion, men de nye Sedler er fremstillede efter Kliché. Hvor man ikke direkte har anvendt det gamle, maa der have været en Reklametegner, der har tegnet Ornamenterne ud for Nationalbanken, og mange af de nye Forsider er uhyggeligt tørre og stive. Man maa trøste sig med, at disse Sedler vel er en slags Nødpenge. Noget blivende kan der næppe være Tale om - skønt man ofte ser, at Myndighederne Herhjemme, naar der skal fremstilles Pengesedler, Frimærker el. lign., foretrækker Andenrangs Kunstnere. I sin Tid, da vore nyligt kasserede Pengesedler skulde laves, blev det Gerhard Heilmann, der fik Opgaven, skønt man havde saa udmærkede Folk som Thorvald Bindsbøll og August Jerndorff. Og hvad Frimærker angaar, har man anvendt Johs. Britze, der laver et meget kedeligt og stift Arbejde.

Gerhard Heilmanns Pengesedler var ikke imponerende, og de er jo ikke blevet bedre ved, at man nu har fusket med dem. Det er mærkeligt med den LigeGYldighed, hvormed man fra det Offentliges Side betragter den Slags Ting. Næsten alle andre Lande lægger den største Vægt paa at give Pengesedlerne et værdigt Udseende. Og de fineste Specialister paa dette Omraade er Bradburry og Wilkinson i London. De laver Penge til alle sydamerikanske Stater, og hvis vi havde kunnet bestille vore Sedler der, var det blevet gedigne Ting."

Gaaet uden om de Folk, der har Forstand paa Tingene.

Direktør Leo Swane, Statens Museum for Kunst, udtaler sig i meget dystre Vendinger:

"De nye Sedler er mindst lige saa grimme som de gamle. Men det undrer mig saamænd ikke. Der har aldrig været nogen Interesse for at faa lavet det rigtige. I sin Tid gik man forbi Bindsbøll, og i Dag gaar man forbi de Folk, der har Forstand paa det. Den økonomiske Side ved dette Ombytnings-Arrangement er utvilsomt fortræffelig, men man har unægtelig forsømt det kunstneriske. Bare man bagefter vilde indhente det forsømte."

Pengene skal ikke være en Roman eller et Maleri.

Endelig har vi talt med Professor Aksel Jørgensen paa Kunstakademisk Malerskole:

"Man maa tage i Betragtning", siger han, "at hele dette Arbejde er blevet udført under vanskelige Forhold, og her har man sikkert Forklaringen paa, at Sedlerne er blevet, som de er. Der har ikke været Tid til at fange nye ornamentariske Ideer. De nye Sedler ligner de gamle, og de gamle var lidt

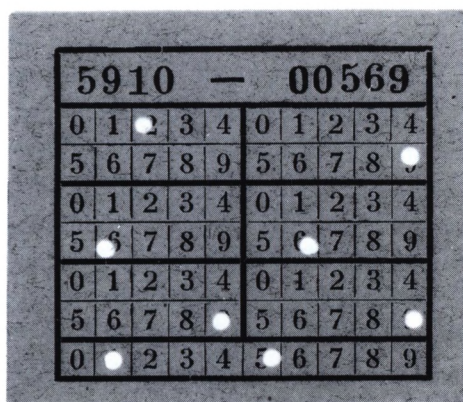
stilløse. Ornamentarisk tilhører de en Tid, der ligger meget langt tilbage. De nye Pengesedler laves i vor Tids Stil og i vor Tids Opfattelse. De skal være et Pengebevis og ikke som nu et Stykke rørende Naturromantik. En Pengeseddel skal ikke være en Roman eller et Maleri, men - som de engelske Sedler - en klar Anvisning paa, hvad man kan faa for den Værdi, Papiret repræsenterer. Vor Tids Stil er ved at fæstne sig i en klar Nytestil, der burde være en Konkurrence mellem nogle af vore bedste Kunstnere, saaledes at vi kunde faa de helt rigtige Pengesedler."

Kilde:

Pengeombytningen i 1945. Som det stod i Politiken.

Af Mogens Hammargren Christensen.

Numismatisk rapport nr. 1, 2, 3, 1991. Nr. 1, 2, 3, 1992.

KLIPPEKORT: Pris Kr. 1.00. KØBENHAVNS SPORVEJE

Fra midten af juli 1945 blev disse kort ofte benyttet som "BYTTEPENGE".

Bl.a. i stormagasiner.

SKILLEMØNTMANGEL

Søndag den 22. Juli 1945:

**VEKSLEMANIEN RASER - SKILLEMØNT NÆSTEN
IKKE TIL AT OPDRIVE**

**Alle Steder betales med Sedler, og ingen kan give tilbage. -
Mange Tusinde Sporvognspassagerer maatte nøjes med at
opgive Adresse. Opkøb af Klippekort. - Ingen Mad paa
Restaurant uden aftalte Penge.**

Har De aftalte Penge - vi kan ikke give tilbage! Det var den Replik, der hørtes hyppigst i Gaar, og den vil sikkert blive hørt endnu hyppigere de kommende to-tre Dage. Alle Steder ønsker Folk at betale med Sedler, og alle Steder har man de største Kvaler med at veksle. Det er ikke for meget sagt, at Vekslemanien i Øjeblikket rider København og Landets øvrige Byer som en Mare.

150 Kr. i Sedler for 100 Kr. i 1-Kroner.

Hamstringen af En- og Tokroner har staaet paa gennem lang Tid, og der er her opstaaet en særlig Sortbørshandel. De sidste Dage har Prisen paa 100 Enkroner ligget paa omkring 150 Kr. i Sedler, og det paastaas, at der er Folk, som har samlet Sækkevis af Kronestykker. Før Hamstringen satte ind, var der for 15-30 Mill. Kr. Tokronestykker i Omløb, og noget lignende var Tilfældet for Enkronestykkernes Vedkommende. Man kan sikkert regne med, at en ret betydelig Del af disse Mønter nu ligger gemt hos forudseende Værnemagere. Ikke mindst Sporvognene og Baneerne er kommet ud for store Vanskeligheder som Følge af Mangel paa Skillemønt. Sporvognskonduktørerne maatte i Gaar Gang paa Gang opnotere Adressen paa Passagerer, som ikke havde Smaamønt at betale Billetten med. Normalt udfyldes dagligt 2-300 Adressesedler i København, men i Gaar naaede man op paa 3-4000, og det ventes at blive værre i Dag og i Morgen. Samtidig tredobledes Salget af Klippekort og Rabathæfter. Konduktørerne kom ud for Tilfælde, hvor Folk søgte at opkøbe Kort i stor Stil, men der gælder her den Bestemmelse, at man højst maa købe for 50 Kr. Klippekortene er i den sidste Tid hyppigt blevet anvendt som "Byttepenge".

Rent galt i Tivoli.

I Tivoli var det i Gaar rent galt. Alle Steder var der Mangel paa Skillemønt, selv om de forskellige Boder i vid Udstrækning benyttede de særlige "Blikpenge" - til at veksle med. Enkelte af Gæsterne gav i den Anledning Udtryk for Misbilligelse, mens andre igen udtalte Tilfredshed med "Tivolipengene", som gav dem Mulighed for at tage Del i Forlystelserne.

En Rundspørge blandt Restauranterne i Aftes viste, at man der var kommet saa nogenlunde gennem Dagen, men de fleste Steder har man indført det Princip, at Gæsterne forud for Serveringen gøres opmærksom paa, at de skal betale med lige Penge. Naar det drejer sig om "faste Kunder", ydes der Kredit i Tilfælde af Vanskeligheder med Veksling. Flere Steder, hvor man nærer Ængstelse for, at der fra visse Gæsters Side skal blive gjort ekstraordinære store Indkøb af Spiritus, er der givet Besked til Tjenerne om at være meget paaholdende.

De gamle Regninger bliver betalt!

Med Hensyn til alle Butikkerne, da var disse i Gaar for alle Branchers Vedkommende ude for et sandt Stormløb af seddelforsynende og mønthungrende Kunder. Da Skillemønten hurtigt slap op, benyttedes mange Steder Sporvognsbilletter, Frimærker og mange andre Ting i Stedet for Smaapenge, ligesom der blev givet Kredit i udstrakt Grad. Købmændene kom ogsaa ud for, at usædvanligt mange Kunder absolut ønskede at betale alle gamle Regninger.

134.000 Kr. i Sedler til Sporvejene.

Af Sporvejenes samlede Indtægt paa 141.000 Kroner i Lørdags var de 134.000 Kroner modtaget i Sedler, og der var et Kortsalg paa ca. 9.000 Kroner. I Gaar var Tallene omtrent tilsvarende, og der udleveredes igen 4-5000 Adressesedler. Dagen forløb ikke helt uden pinlige Episoder. Bl.a. skete der det, at et Ægtepar, - som sammen med en voksen Søn kørte med Sporvogn fra Raadhuspladsen til Holmens Bro, - helt tabte Besindelsen, fordi Konduktøren nægtede at udlevere dem en Adresseseddel. Konduktøren havde nemlig haft Lejlighed til at konstatere, at de paagældende Passagerer i Virkeligheden var ret godt forsynet med Smaamønt, og han fandt det derfor urimeligt at nøjes med Adresseseddel. Det endte med, at Ægteparrets voksne Søn slog Konduktøren i Jorden, og Politiet blev derfor tilkaldt. De tre Passagerer blev arresterede, og de faar nu paa anden Maade Lejlighed til at komme af med deres Pengesedler.

KØBEKORT

Mandag den 23. Juli 1945:

Bevægede Scener i Aftes, da Politiet greb ind i Sortbørshandelen med Købekort - 30-40 Anholdelser paa Stedet. 2 fremstilledes i Dommervagten.

Den sorte Børs har arbejdet i Lyntempo i de sidste Par Dage. Værnemagere, Krigsgrosserere, tyske Haandlangere, - som Modstandsbevægelsens Folk endnu ikke har faaet fat i, - og Indehavere af skjulte Formuer, som nu skal frem i Dagens Lys eller fortabes, søger paa alle Maader at redde, hvad reddes kan.

Trommesals-Hjørnet, hvor Sortbørs-Hajerne nu atter holder til, efter at de er blevet fordrevet fra Raadhuspladsen, har formentlig sydet som en Heksekedel, og i mange smaa Hjem rundt om i Byen begræder Husmoderen i Dag Tabet af sine Købekort. Siden Meddelelsen om Pengelovene har Politiet faaet en række Anmeldelser om bortkomne Købekort, og desværre har det ofte været saaledes, at Kortene er taget af et andet Familiemedlem. Prisen paa den sorte Børs har været for fristende.

Købekort til 250 Kr.

Som nævnt var Aktionen først og fremmest sat i gang som Følge af de mange "bortblevne" Købekort, og da man foretog en Stikprøve paa Børsen, viste det sig, at netop Købekort blev handlet meget livligt der. Det er jo som bekendt Legitimation for Ombytning af inddragne Pengesedler med de nye.

Og lad os lige nævne Kursen i Aftes paa disse Kort. Det viser, at Køberne er Folk, som for enhver Pris vil sikre sig, at de i hvert Fald kan redde en Del af deres mere eller mindre lyssky Formuer. Da Politiet greb ind, laa Prisen for et Købekort paa - 250 Kr.!

Note:

Seddelbeløb til og med 100 kroner kunne ombyttes ved kun at fremvise sit købekort og for kvinders vedkommende ved at få afklippet rationeringsmærke H1 og for mænds vedkommende S 1.

KØBEKORT Kvinder

Stilling: Fru
 Navn: Poula D. Birkbo
 Adresse: Smedegade 15 C. 3.h.
 Fødselsaar: 1909 Fødselsdato: 20/9
 Udfyldes af Kommunalbestyrelsen.

Købekortet er strengt personligt. Overdragelse af Kortet er forbudt.
 De til Kortet knyttede Mærker — der hverken samlet eller enkeltvis
 maa fraklippes Kortet, før Købet finder Sted — bliver først gyldige
 efter nærmere Bestemmelse af Handelsministeriet.
 Mærkerne skal afklippes af Sælgeren eller i Overværelse af denne.
 Løse Mærker er ugyldige.

80/17

København i April 1944.

80/25

DANMARKS NATIONALBANK
 CLEARINGKONTORETS KASSE
 Paategninger og Afstemplinger

J. 21 A. JENSEN
 KØBSGADE 36

15 DEC. 1944

100 Skidpøler Nr. 38.

45/25

Mærke A
 1
 gyldigt
 efter nærmere Be-

Handelsministeriet

Mærke B
 1
 gyldigt
 efter nærmere Be-

Handelsministeriet

Mærke C
 1
 gyldigt
 efter nærmere Be-

Handelsministeriet

Mærke D
 1
 gyldigt
 efter nærmere Be-

Handelsministeriet

Mærke E
 1
 gyldigt
 efter nærmere Be-

Handelsministeriet

Mærke F
 1
 gyldigt
 efter nærmere Be-

Handelsministeriet

KØBEKORT KVINDER overstemplet:

DANMARKS NATIONALBANK CLEARINGKONTORETS KASSE I

Rationeringsmærke G Kvinder 1944-45 Bliver først gyldigt efter nærmere Bekendtgørelse. Handelsministeriet	Rationeringsmærke G 4 Kvinder 1944-45 Bliver først gyldigt efter nærmere Bekendtgørelse. Handelsministeriet	Rationeringsmærke G 3 Kvinder 1944-45 Bliver først gyldigt efter nærmere Bekendtgørelse. Handelsministeriet	Rationeringsmærke G 2 Kvinder 1944-45 Bliver først gyldigt efter nærmere Bekendtgørelse. Handelsministeriet	Rationeringsmærke G 1 Kvinder 1944-45 Bliver først gyldigt efter nærmere Bekendtgørelse. Handelsministeriet
Rationeringsmærke H 4 Kvinder 1944-45 Bliver først gyldigt efter nærmere Bekendtgørelse. Handelsministeriet	Rationeringsmærke H 3 Kvinder 1944-45 Bliver først gyldigt efter nærmere Bekendtgørelse. Handelsministeriet	Rationeringsmærke H 2 Kvinder 1944-45 Bliver først gyldigt efter nærmere Bekendtgørelse. Handelsministeriet	Rationeringsmærke H 1 Kvinder 1944-45 Bliver først gyldigt efter nærmere Bekendtgørelse. Handelsministeriet	

Rationeringsmærke H 1.

Danmarks Nationalbank

Ombytningsserien 1945

Sedlerne er udstedt i henhold til lov nr. 352 af 22. juli 1945 og sat i omløb den 22. maj 1947. Indkaldt i henhold til bekendtgørelse nr. 345 af 14. oktober 1952.

Sedlerne er udgivet i 4 værdier med årstallet 1945. 100 kronen findes ikke med dette årstal.

Vurderingspris	0 / Unc.	01 / EF	1+ / VF
10 kroner, grøn/sort.	1000.-	450.-	275.-
Kendt årstal: 1945 (vandmærke: Blomsterornamenter).			
Vurderingspris	0 / Unc.	01 / EF	1+ / VF
10 kroner, grøn/sort.	750.-	275.-	150.-
Kendt årstal: 1947, 1948 (vandmærke: Bølgelinier og krone).			

Vurderingspris

50 kroner, violet.

Kendt årstal: 1945, 1948, 1951, 1953, 1954.

0 / Unc.

2800.-

01 / EF

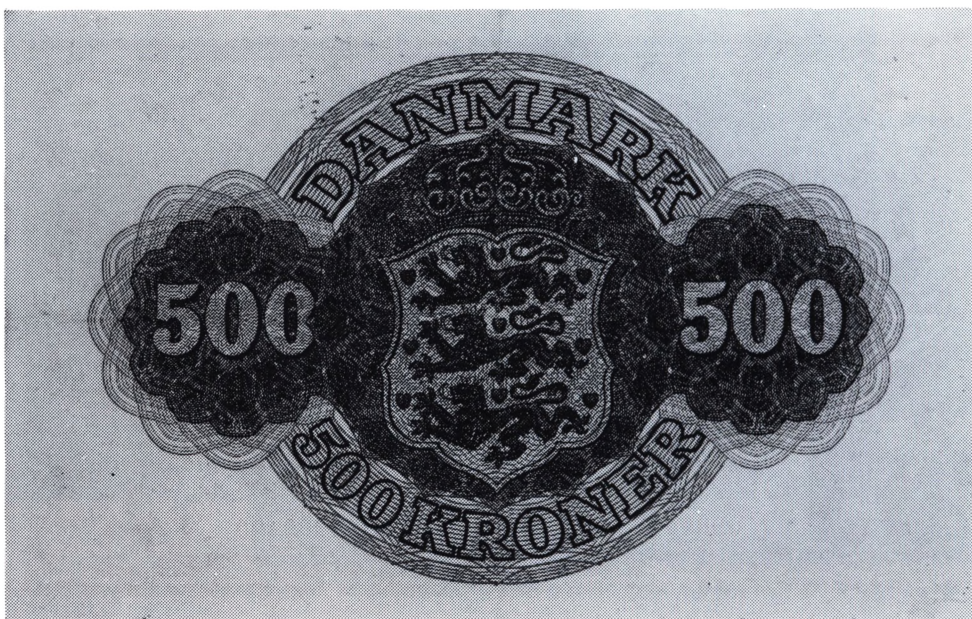
1100.-

1+ / VF

700.-

På denne seddel benyttes Gerhard Heilmanns
"PLOVMAND" for sidste gang.

Vurderingspris	0 / Unc.	01 / EF	1+ / VF
500 kroner, rød.	3000.-	2200.-	1600.-
Kendte årstal: 1945, 1948, 1951, 1952, 1953, 1954, 1956, 1959, 1961, 1962.			

FALSK

Falsk årstal 1946

Den viste seddel er oprindelig med årstal 1941, som så er blevet rettet til 1946 - farven i 6 - tallet er perfekt, og der skal en lup på sedlen for at se rettelsen. Med rettelsen skulle sedlen være gyldigt betalingsmiddel efter pengeombytningen i 1945. Men det lille indgreb blev opdaget, hvorefter sedlen blev gjort ugyldig ved 3 gennemhulninger. Alt dette er ikke sket i Danmark. For her ville man hurtigt have opdaget, at en blå seddel med årstallet 1946 var falsk, idet de nye sedler, som vi havde fået i 1946, var mørkviolet.

Forklaringen kan være, at en del sedler på et eller andet tidspunkt under krigen er havnet i Tyskland, og her har man så taget og rettet årstallet, efter de er blevet gjort ugyldige i 1945. Personerne, der stod bag de falske sedler, har været klar over, at sedlerne, som ikke passede i farven, skulle bruges langt væk fra Europa, for at det lille nummer ikke skulle mislykkes lige med det samme.

Det kan oplyses, at en del af disse sedler er dukket op helt ovre i New Zealand. En dansk handler købte nogle af de falske sedler på en møntbørs i Zürich, Schweiz, januar 1998.

1 KRONE 1939-1940

DANMARKS NATIONALBANK

Denne 1 krone seddel blev fremstillet i 1939-1940.

Dybt nede i Nationalbankens kælder ligger i et hjørne en bunke 1 krone sedler. Der har de hvilet i ophøjet fred i næsten 60 år.

I 1939 traf Nationalbanken forberedelser til danske 1 krone sedler, der skulle aflaste metalforbruget til landets skillemønter. De blev udformet af arkitekt og grafisk designer Gunnar Biilmann Petersen (1897-1968), der ti år senere skulle få meget mere med Nationalbankens pengesedler at gøre. Originalarbejdet blev 1939-1940 udført hos F. Hendriksens Eftf. og i Bernhard Middelboes reproduktions anstalt. Der blev trykt et oplag på over 4 millioner af de små grønne sedler, men de blev aldrig sat i omløb. I dag findes 5 stk. af sedlerne i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, som fik dem overdraget i 1987 sammen med klichéerne af Danmarks Nationalbank, og nede i Nationalbankens kælder ligger 1000 sedler. Her kommer de nok til at blive til evig tid. (Se også omtalen under nødsedler).

Sedlen

1 KRONE. Udstedt i Henhold til Lov No 116 af 7. April 1936.

DANMARKS NATIONALBANK. Kontrolnummer: **000001 A** Underskrevet: **Svendsen, Lund.**

Bagside: **1 KRONE.** Våbenskjold herunder: **DANMARKS NATIONALBANK.**

Sedlen er med grønt og sort tryk på hvidt almindeligt papir og uden vandmærke. Måler 132 x 72 mm og trykt i bogtryk.

Kilder:

Mogens Brinck, Danmarks Nationalbank.

Aktuelt, lørdag den 27. juni 1981.

Gert Posselt, Tegnebogens kontante tryksager.
Danmarks grafiske Museum 1989.

Sedlen er gengivet i naturlig størrelse med tilladelse fra Danmarks Nationalbank.

ANNULLERING

Danmarks Nationalbank

Annultering af sedler

Det viste stykke pengeseddel stammer fra en dansk 100 kroneseddel - 1932 - fra Nationalbankens filial i Kolding. Den øvrige del af sedlen blev sendt til hovedafdelingen i København for endelig destruktion her. Ved forannultering var sedlerne ubruglige, hvis de skulle falde i de forkerte hænder under transporten til København.

Annulterede og ombyttede sedler blev ikke brændt, som mange antager, men blev lagt i en særlig mølle, en såkaldt "Hollænder", der malede dem til grød. Senere overhældes denne "seddelgrød" med syre og blev til sidst skyllet ud i kloakledningerne.

Alt i alt drejede det sig om ca. 50 millioner stykker gamle sedler, efter seddelombytningen i 1945.

NØDSEDLER

Kommune-sedler

Disse nødsedler har været anvendt af Esbjerg, Haderslev og Vejle kommuner, omkring krigens afslutning maj 1945 til omkring november 1945. I denne periode var der stor mangel på skillemønt, særligt 1- og 2-kroner.

Myndighederne søgte at mørkelægge de planer, der var om en pengeombytning, som skulle komme kort tid efter krigens afslutning. Men rygterne begyndte at svirre om denne forestående sanering af pengemidlerne og den dermed forbundne kontrol med indtjente formuer. En del folk, der havde en formue at gemme - måske især dem med sorte penge - mente, at de ville kunne gøre det mere sikkert med kronestykker end med sedler. Der blev nu ligefrem hamstret 1- og 2-kroner, så de næsten forsvandt totalt fra omsætningen. Det at gemme 1- og 2-kroner kom til at holde stik, idet pengeombytningen den 23. juli 1945 kun kom til at omfatte pengesedlerne.

Der var folk, som gerne betalte en del ekstra for at skaffe sig disse "gule" penge. Det medførte ligefrem en særlig kurs på den sorte børs. Således kan dagbladet SOCIALDEMOKRATEN den 25. april 1945 meddele, at sortbørskursen flere steder nu er 120 kr. i sedler for 100 kr. i 1- og 2-kronestykker.

Manglen på 1- og 2-kronerne blev efterhånden meget mærkbar. Bankerne og i sidste ende Nationalbanken og Den kgl. Mønt kunne ikke klare efterspørgslen, og den almindelige pengeomsætning led hårdt derunder. Hvis man ikke ønskede at benytte checks, kunne vanskeligheder nemt opstå, f.eks. ved lønudbetalinger og ved kommunernes udbetaling af alders- og invaliderente. Her skulle på en gang bruges store mængder af skillemønt, som ikke altid kunne skaffes.

Forskellige former for nødpenge, kaldet "værdimærker", "anvisninger" og lignende, så derfor dagens lys i disse sidste krigsmåneder.

De tre her omtalte kommunesedler/nødsedler blev benyttet ved kommunernes udbetaling af sociale ydelser, især ved alders- og invaliderenteudbetalingerne hver den 1. i måneden. Efter deres ordlyd havde sedlerne mere eller mindre et begrænset anvendelsesområde; dog kunne Esbjerg-anvisningen ifølge sin tekst få den største udbredelse, idet den kunne bruges af alle - og ikke blot ved kommunens kasser, men også ved indkøb hos de handlende - underforstået i Esbjerg. Af samtidige avisartikler fremgår, at der var planer og overvejelser om også at benytte dem ved almindelige lønudbetalinger og ved

betaling til kommunens leverandører; men det har ikke kunnet fastslås, om det har fundet sted.

At sådanne nødpenge måtte være ulovlige, er der vist ikke tvivl om. De stred ganske sikkert mod Nationalbankens seddelmonopol, Den kgl. Mønts eneret på udstedelse af skillemønt. Spørgsmålet om lovligheden blev drøftet meget i aviserne dengang, og en forud indhentet tilladelse havde man ikke sikret sig. Nationalbanken overvejede i maj måned, om man skulle skride ind, men henlagde sagen uden at foretage sig spor. Noget tyder på, at man i betragtning af nødsituationen lukkede øjnene for fænomenet og afventede, at pengeombytningen i juli atter ville bringe normale tilstande.

Haderslev Købstad

Nødseddel 1945. 1-krone. Sort tekst på grågrøn karton, måler 87 x 62 mm. No. kontrolnummer: rødbrun.

Byens magistrat besluttede den 17. maj 1945 at udgive disse sedler. Den 28. maj blev der leveret 10.000 stk. Sedlerne blev trykt hos Winds Bogtrykkeri, Haderslev, samme trykkeri der leverede de kommunale værdimærker på bl.a. mælk (se afsnittet om VÆRDIMÆRKER).

Sedlerne blev første gang anvendt 1. juni 1945.

Faksimileunderskrifterne er borgmester Andreas Thulstrups og kommunaldirektør Melanders.

Vurderingspris
EEN KRONE

1+ / VF
1.200.-

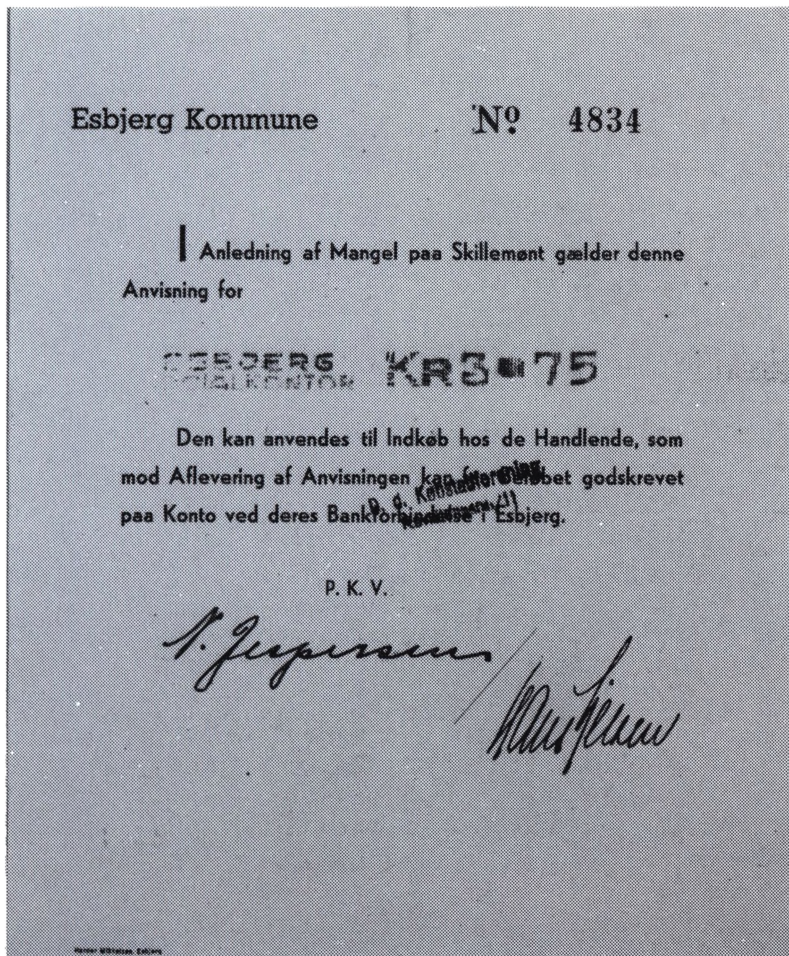
Esbjerg Kommune

Nødseddel 1945. Sort tekst på lysegrønt papir, måler 140 x 170 mm. No. kontrolnummer: sort.

Trykkested: Harder Mikkelsens Bogtrykkeri, Esbjerg, der har leveret 6000 stk. den 28. april og 7000 stk. den 28. juli 1945.

Værdiangivelsen er påført med rødbrun checkbeskytterstempel, forløbbig kendes der værdier fra 25-øre til kroner 4,75.

Faksimileunderskrifterne er borgmester J. Jespersen og kommunaldirektør Hans Nielsen.

Vurderingspris

1+ / VF
2.500.-

Esbjerg Kommune

№ 3038

I Anledning af Mangel paa Skilleløst gælder denne Anvisning for

RECEIVED
FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION
U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE
WASHINGTON, D.C. 20535
JAN 11 1964
KPI-25

Den kan anvendes til Indkøb hos de handlende, som mod Aflevering af Anvisningen kan faa Beløbet godskrevet paa Konto ved deres Bankforbindelse i Esbjerg.

P. K. V.

N. Jaspersen / Mrs. Jensen

[illegible]

Kendte beløb på anvisninger:

25 øre.

KR 1-25, KR 2-00, KR 3-75 og KR 4-75

Vejle Kommune

Nødseddel 1945. Een krone. Sort tekst på grå karton, måler 135 x 90 mm. Kontrolnummer: sort. Ugyldighedsdatoen rødbrun, håndstemplet. Der kendes flere forskellige datoer.

Beslutningen om udstedelse blev truffet i byens kasse- og regnskabsudvalg i begyndelsen af april 1945. I første omgang blev der trykt 4000 stk., men da der kendes numre over 6000, er der trykt et oplag mere. Sedlerne blev første gang anvendt omkring 1. maj og til helt til slutningen af 1945.

Faksimileunderskriften er borgmester N. P. Jensens.

Vurderingspris

Een Krone

01 / EF

1.400.-

1+ / VF

1.000.-

Private-sedler

Disse nødsedler har været anvendt af Svendborg Skibsværft, bager Hans Nissen, Bylderup Bov og hos Holm Mejeri.

Svendborg Skibsværft

Denne 1 krone anvisning fra Svendborg Skibsværft blev brugt ved lønudbetalinger, idet de ansatte kunne finde dem i deres lønningsposer. De kunne kun genanvendes inden for skibsværftet, først og fremmest i kantinen. Skibsværftet lod, efter sigende, restoplaget brænde i befrielsesdagene.

Sedlerne

Nødsedler 1945. 1-krone. Sort tekst på lysegult papir, måler 120 x 76 mm.

Trykkested: Arnbergers Bogtrykkeri, Svendborg, der leverede 3000 stk. til brug ved udbetaling af arbejds lønninger.

Der kendes to udgaver af sedlerne, som i mange år blev betragtet som meget sjældne. Først i 1991 dukkede nogle af 2. udgaven op og samtidig de indtil da ukendte 1. udgave med anden typografi på forsiden: (Se "1-Krone").

Vurderingspris	01 / EF	1 / F
1 Krone 1. udgave		1.500.-
1 Krone 2. udgave	1.500.-	1.000.-

A/S SVENDBORG SKIBSVÆRFT

1 Krone

1. udgave.

1 Krone

2. udgave.

Hans Nissen, Bageri & Konditori, Bylderup Bov

Hans Nissens Bager & Konditori var beliggende i Bylderup Bov Kommune i Sønderjylland.

Ved indlevering af korn kunne man få disse sedler, som en del af betalingen. Sedlerne kunne så indløses på et senere tidspunkt. Sedlerne kendes også med senere tilføjet underskrift bagpå.

Sedlen

Sedlen er trykt med sort på orange karton, måler 50 x 50 mm.

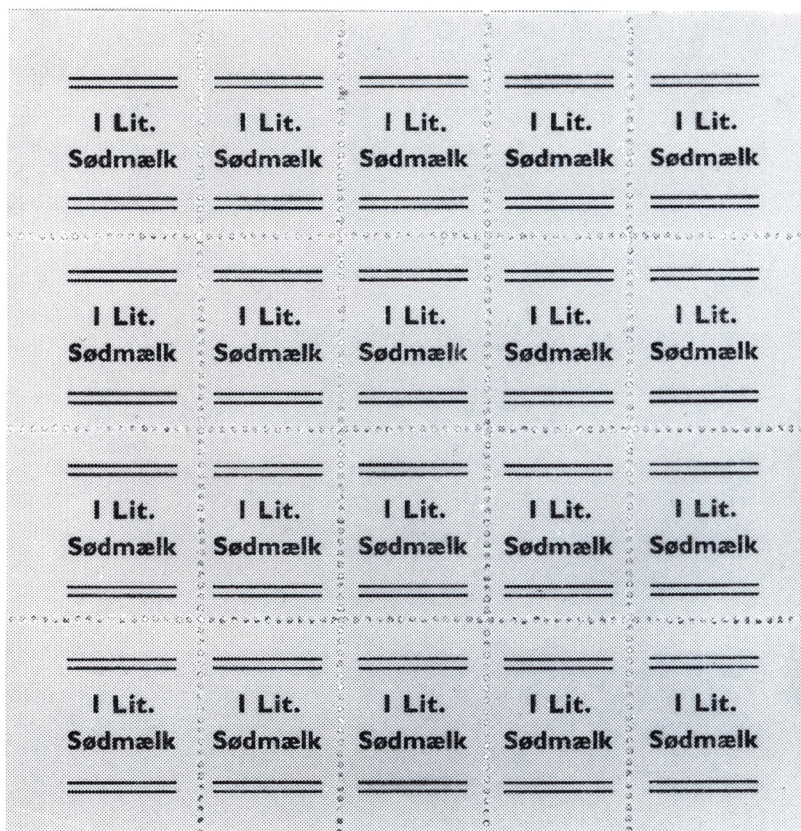
Vurderingspris	01 / EF
1 brød	250.-

Holm Mejeri

Holm Mejeri var beliggende på Als. Hvordan mærkerne helt præcist anvendtes, vides ikke med sikkerhed, men mærkerne kunne under krigen indløses på Holm Mejeri. Muligvis udgivet af Holm Kommune.

Mærkerne

Mærkerne: **1 Lit. Sødmælk** er trykt med sort på lyserødt papir i ark med 20 mærker, måler 96 x 99 mm.

Vurderingspris

1 Lit. Sødmælk (ark)

01 / EF

125.-

Kilder:

MØNT samlernyt, Feb. 1975.

Jørgen Kristensen-Elsøe. Skillemønt under besættelsen.

Siegs, Seddelkatalog Danmark 1997. Nødsedler.

Kim Svend Jensen, DANMARKS PAPIR PENGE, DEL 1, 2, 3 og 4.

PRØVETRYK

DANMARKS NATIONALBANK

1 krone prøvetryk

Vi kender 1 krone sedler fra både Norge, Island og Færøerne.

Danmarks Nationalbank syslede også alvorligt med tanker om at udgive en 1 krone seddel i Danmark (se under Danmarks officielle pengesedler). Begrebet "gule penge" - mangel på 1 og 2 kroner - er tidligere beskrevet, og det er sikkert, at behovet var der. Men at der skulle gå over 50 år, før samlerne rigtigt blev opmærksomme på disse sedler, er ret så utroligt.

Første gang, samlerne får mulighed for at købe 3 prøvetryk af disse sedler, er på auktion hos Nelleman & Thomsen, auktion nr. 724, 1997, lot nr. 1130-32, hvor de tre sedler blev solgt forammerslag på fra 2.000-3.300 kr. pr. stk. + 25%.

Sedlerne hos Nelleman & Thomsen

Prøvetryk til seddel: Udstedt i henhold til lov nr. 116 af 7. april 1936. Ud-kastet til 1 krone seddel, udarbejdet af professor Gunnar Biilmann Petersen, Kunstakademiet.

Sedlen er med grønt og sort tryk på hvidt papir uden vandmærke og måler 116 x 61 mm, **ikke udskåret**. Underskrift Svendsen, Lund.

STØTTESEDLER

Bidragskvittering / Støtteseddel

Der er også i Danmark en lang tradition for at "give et bidrag til et godt formål". En lang række foreninger, organisationer og politiske partier m. m. har gennem indsamlinger fået de nødvendige penge til at videreføre deres arbejde.

Som bevis for sit bidrag får man måske en mærkat, en knaphulsblomst, et postkort eller en "bidragskvittering" / støtteseddel.

Lodsedler kan man også i mange tilfælde kalde støttesedler.

I Tyskland, hvor brugen af nødpengesedler og lokale sedler var mere almindelig end i Danmark, brugte man også langt flere støttesedler, her kaldet: Spende, Baustein eller Opferdank.

Fra perioden omkring 2. Verdenskrig kendes også nogle få danske seddel-lignende støttesedler. Her er vist to fra Det Nazistiske Parti og tre fra danske frihedskæmperorganisationer.

D.N.S.A.P.

Danmarks National-Socialistiske Arbejder Parti blev dannet i november 1930 af Ritmester Cay Lembcke. I 1933 overtog læge Frits Clausen førerposten og reviderede partiprogrammet, der oprindeligt var en næsten ordret oversættelse af det tyske NSDAP's program.

D.N.S.A.P. var det største af alle National-Socialistiske partier i Danmark. I den første halvdel af 30'erne var tilgangen ringe, knapt 2.000 medlemmer. Herefter tog udviklingen langsomt fart, for i ca. 1941-42 at nærme sig 30.000 medlemmer.

Sedlen

Støtteseddel fra februar 1939, er trykt med rødt og sort på lyseblåt papir, måler 140 x 115 mm. Den kendes kun i værdien 2 kroner. Faksimile underskrift partifører: *Frits Clausen*.

Sedlen er **sjælden**.

Sedlen

Støtteseddel fra Niels Ebbesens Mindefond 1940, er trykt med rødt og sort på lyslilla papir, måler 150 x 95 mm. Den kendes kun i værdien 5 kroner. Faksimile underskrift partifører: *Frits Clausen*.

Sedlen er sjælden.

Frit Danmark

Støttekvitteringer/sedler fra besættelsestidens største illegale organisation, "Frit Danmark". Den dækkede hurtigt, - efter starten i marts/april 1942 - hele landet med talrige lokale trykkegrupper. Flere af disse grupper solgte støtte-sedler til driften af bladet "Frit Danmark" og til finansiering af lokale blade; desuden til bladet "Danske Tjenestemænd". Efter befrielsen fortsatte "Frit Danmark" med bladvirksomhed.

Sedlerne

Støttesedlerne er trykt med sort på hvidt papir. Der kendes fire værdier: 5 kr., 10 kr., 25 kr. og 100 kr. 25 kr. findes også med rødt overtryk 5. Sedlerne måler 147 x 105 mm.

Alle fire værdier er sjældne.

25 kroner med rødt overtryk "5". 147 x 105 mm.

Modtaget 100 Kroner til FRIT DANMARK'S Indsamling til nødlidende Danske FRIT DANMARK'S Hovedledelse Tilintetgør denne Kvittering, saasnart De har modtaget den — saa bringer den Dem ikke senere i Vanskeligheder. - Dan Understøttelsesgrupper indenfor Deres Bekendtskabskreds, paa Deres Kontor eller Arbejdsplads - men opgiv aldrig Navnet paa den, til hvem De afregner og af hvem De modtager Kvitteringerne. - Kræv altid Hovedledelsens Kvittering for de Beløb, De indbetaler. - Udvis den største Forsigtighed ialt hvad De foretager Dem.	
---	--

Sedlernes undertekst: Tilintetgør denne Kvittering, saasnart De har modtaget den - saa bringer den Dem ikke senere i Vanskeligheder. - Dan Understøttelsesgrupper indenfor Deres Bekendtskabskreds, paa Deres Kontor eller Arbejdsplads - men opgiv aldrig Navnet paa den, til hvem De afregner og af hvem De modtager Kvitteringerne. - Kræv altid Hovedledelsens Kvittering for de Beløb, De indbetaler. - Udvis den største Forsigtighed i alt hvad De foretager Dem.

Kirkens Front

Støtteseddel fra den illegale bladgruppe "Kirkens Front". Gruppen startede i Danmark i sommeren 1943 med at udgive et blad af samme navn. Det fortsatte krigen ud.

I efteråret 1944 startede en filial af gruppen i Sverige, særlig med det formål at støtte arbejdet i Danmark. Ifølge oplysninger på Det kgl. Bibliotek har gruppen lavet støttesedler i foråret 1944 og 1945 i Sverige.

Nedenstående type formodes at være den danske udgave.

Typen er solgt nummererede fra hæfter, hvor hver værdi havde sin farve. Den kendes i følgende værdier og farver:

1 krone trykt med sort på blåt papir

2 krone trykt med sort på hvidt papir

5 krone trykt med sort på gråt papir

25 krone trykt med sort på beige papir

Et hæfte indeholdt kvitteringer for i alt 100 kroner, der fordelte sig med fire á 1 kr., otte á 2 kr., seks á 5 kr. og to á 25 kr.

Sedlerne

Støttesedlerne skulle ikke have været benyttet ret meget. "Kirkens Front"s bladhoved er tegnet af Eyvind Raft. Formodentlig er alle sedlerne ligeledes tegnet af samme. Sedlerne måler 130 x 65 mm.

Vurderingspriser:

0 / Unc
150.- / 300.-

Kirkens Front svenske udgave

Den næste seddel er formodentlig den svenske udgave af støttesedlen. Sedlen er udgivet af en svensk filial af den illegale bladgruppe "Kirkens Front". Ifølge oplysninger på Det kgl. Bibliotek skulle de have været benyttet i 1945.

Sedlerne

Sedlerne er trykt i sort, grøn og brun på kraftigt hvidt papir. Der kendes tre værdier: 1 kr., 5 kr. og 50 kr. Sedlerne måler 80 x 45 mm.

Alle tre værdier er sjældne.

Fem minutter før tolv

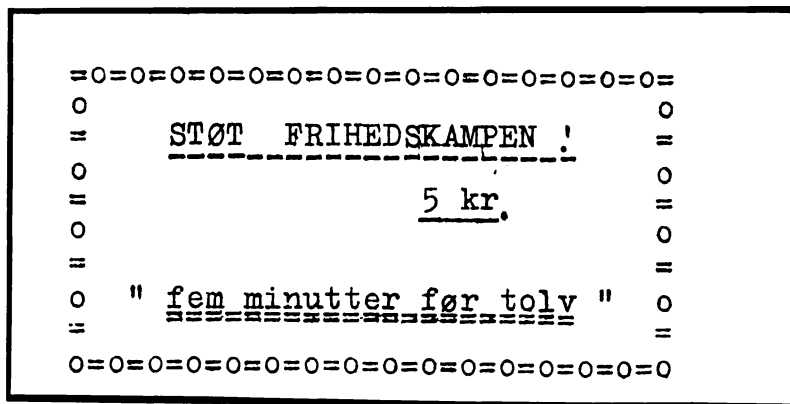
Støtteseddel fra det illegale blad "Klokken er fem minutter før tolv", der dækkede Thisted Amt - Vendsyssel - Djursland og Sønderjylland.

Pengene blev - ved salget af støttesedlerne - efter 5. maj 1945 fordelt til trængende frihedskæmpere og efterladte. Der blev solgt for mere end 7.000 kroner i ark med 5 x 1 kr., 5 x 5 kr. og 2 x 10 kr.

Sedlerne

Sedlerne er duplikerede med sort på blåt papir. Der kendes tre værdier: 1 kr., 5 kr. og 10 kr. Sedlerne måler 103 x 52 mm.

Alle tre værdier er sjældne.

Kilde:

Niels Gyrsting & Peter Poulsen

MÆRKATPROPAGANDA I DANMARK

Antifascistisk & Fascistisk 1930 - 1945.

D.N.S.A.P. propaganda-anvisninger

I 1942 blev der i København trykt en serie nazistiske propaganda-anvisninger. De skulle ifølge påskriften på bagsiden kunne anvendes, citat: *Denne Anvisning kan anvendes som Betaling ved Indkøb paa D.N.S.A.P.s Hovedkontor og Forlag i Bovrup, Sysselkontorerne, Trinitatistrykkeriet A/S og Fædrelandets Telegramhal, samt som Betaling for Annoncer i Fædrelandet og National-Socialisten. Den indfries derimod alene paa Fædrelandets Kontor, St. Kongensgade 40, København.*

Den 16. september 1943 blev der ved Københavns Byrets 6. afdeling (sag nr. 55/1943) afsagt dom over tre personer, der var blevet tiltalt for fremstilling af disse sedler. Deres navne var Claus Alfred Langgaard Nielsen, Carl Bernhard Nielsen og Carl Henry Thomsen.

C. A. Langgaard Nielsen var propagandaleder i DNSAP, C. Bernhard Nielsen var direktør for "Fædrelandet" og C. Henry Thomsen vistnok forretningsfører. De blev alle tre fundet ansvarlige for fremstilling af propaganda-anvisningerne, og i medfør af straffelovens paragraf 170 blev de idømt dagbøder. De eksemplarer af propaganda-anvisningerne man fandt, blev naturligvis beslaglagt.

Men det var langt fra alle, der blev beslaglagt, for midt i halvfjerdsene dukker der anvisninger op i samlerkredse, og igen her først i halvfemserne er der flere mønthandlere, der har hele sæt af propaganda-anvisninger til salg. De første sæt blev udbudt til nogle få hundrede kroner; men sæt fra først i halvfemserne, blev dengang solgt for ca. 1200 kroner.

Hvor disse sedler er kommet fra, er der kun rygtevis forlydender om, og den fulde historie om, hvordan de påny er blevet fremdraget, kan man vist godt opgive at få rede på. Et rygte går ud på, at en mindre samling sedler er fundet i boet efter en tidligere nazist og derfra er sivet ud til samlere. Men rygter og andre historier må naturligvis tages med forbehold.

De nærmere omstændigheder ved sedlernes fremstilling har det ikke været muligt at klarlægge. Hverken oplysninger om sedlerne, om de tiltalte eller om dommen over dem synes at findes i dagspressen for 1942 og 1943. De er ikke omtalt i "Fædrelandet" eller i "Leder-Meddelelser fra D.N.S.A.P.", hvilket man ellers kunne have fundet naturligt.

Sedlerne

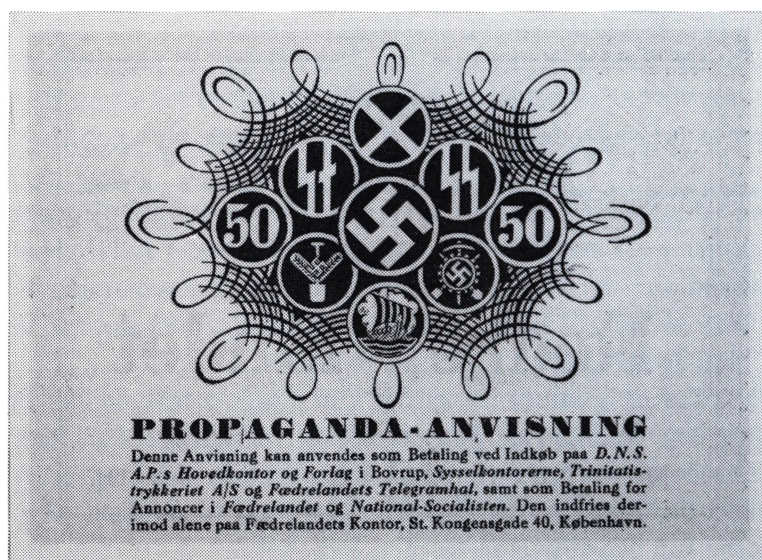
Sedlerne findes i følgende værdier:

50 (øre), 1 (krone), 2 (kroner) og 5 (kroner), og der skulle sikkert også have været fremstillet en 25 (øre), men den nåede ikke at blive trykt. Så vidt vides eksisterer den ikke; men en sådan seddel ville falde naturligt ind i sedlernes nummer-system.

Som man kan se, bærer 50-sedlen numre i 1000-serien, 1-sedlen numre i 2000-serien, 2-sedlen numre i 3000-serien og 5-sedlen numre i 4000-serien. Deraf kan man slutte, at numrene fra 0001 til 0999 har været forbeholdt en 25 (øre) seddel.

Trinitatistrykkeriet A/S fremstillede det meste af DNSAPs propagandamateriale, især finere tryksager, som "Fædrelandet"s trykkeri ikke kunne klare, og det er utvivlsomt også dette trykkeri, der har fremstillet propaganda-sedlerne. Formålet med propaganda-sedlerne er ikke helt klart; men de er utvivlsomt "udbetalt" til partimedlemmer, som har gjort et eller andet for "Fædrelandet". Man kan gætte på, at det bl.a. kan være tegning af abonnenter, evt. annoncer til bladet.

Sedlerne er underskrevet af C. B. Nielsen og C. Thomsen.

Bagsiden er ens på alle sedler.

Bagsiden bærer de forskellige afdelingers mærker. Øverst: NSU-mærket, i anden række: SA og SS, i midten: HAGEKORSET (svastika-tegnet), derefter: LANDSARBEJDSSTJENESTENS mærke, til venstre det almindelige mærke og til højre mærket for ledere.

Nederst FÆDRELANDETS bomærke vikingeskibet.

50 (øre) sedlen, 98 x 134,5 mm, er trykt i en blålig tone på lys gul bund.

Sedlen symboliserer NSU og NSUP, ungdomsbevægelsen under DNSAP, skabt af kaptajnløjtnant Chr. Fr. von Schalburg.

1 (krone) sedlen, 97 x 131 mm, brunligt tryk på gul bund.

Sedlen bærer mærket for SA, stormafdelingerne.

2 (krone) sedlen, 92 x 127,5 mm, i sort-rødlige og grønlig toner på en lysegrøn bund.

Sedlen bærer mærket for landsarbejdstjenesten.

5 (krone) sedlen. 91 x 127 mm, er mørkeblå og rødlig på lys-blå bund.

Sedlen viser en soldat med SS-mærket, våben SS, der bestod af frivillige i Frikorps Danmark med flere.

Vurderingspris

Sæt á 4 værdier

0 / Unc

1.500.- / 1.800.-

Noter:

"Fædrelandet" var hovedorgan for nazistpartiet. Det blev grundlagt i Kolding i 1939 og overførtes siden til København, hvor det havde trykkeri og redaktion samt kiosk i St. Kongensgade 40. Det ophørte den 5. maj 1945, da det illegale "Information"s folk rykkede ind og overtog lokalerne og trykkeriet m. v. for at lade Dagbladet Information udkomme.

Oprettelsen af forlagsdepoterne skete i begyndelsen af 1940 til distribuering af DNSAPs pjecer, emblemer og lignende. De blev solgt på partiets møder for at skaffe bidrag til "Partiets Propagandaarbejde for Folkeoplysning og Informering".

Chr. Fr. Schalburg deltog som frivillig i den finske vinterkrig 1939-40, Den kgl. Livgarde 1941, Hauptsturmführer i Vaaben SS, kompagnichef i regiment Nordland, Kommandør i Frikorps Danmark og Obersturmbannführer i SS, faldt 2. juni 1942 på Østfronten.

Kilde: N.R. MØNTSAMLER NYT, oktober 1976.

Nytryk

Der kendes et nytryk af 1-krone sedlen, udgivet i U.S.A. Sedlen har med gotiske bogstaver tilføjet: **REPRODUCTION OF W. W. II. PROPAGANDANOTE FROM DENMARK.**

RATIONERINGSMÆRKER

af Kim Svend Jensen

13 år med rationeringsmærker

Rationeringsmærker er jo ikke pengesedler, men de havde en "værdi" og en betydning, der historisk ikke må overses.

Penge skulle der til, men det var ikke længere nok. Man skulle også kunne levere de rette rationeringsmærker. Det var en ny situation og den kom til at vare 13 år.

Rationeringsmærkernes historie under 2. Verdenskrig starter allerede i oktober 1939, hvor det første rationeringsark - et ark med sukkermærker - blev udsendt. Det var før krigen nåede Danmark og handelsministeriet følte sig vel forberedt på at administrere den forventede vareknaphed.

Man regnede med et grossistled, som under 1. Verdenskrig, og de første rationeringsmærker til et sådant system blev trykt og udsendt. Men varemanglen blev hurtigt større, end man havde forestillet sig, og den planlagte ordning brød sammen. Det var i 1941.

Som landbrugsland kom Danmark ikke til at lide samme nød, som så mange andre lande under krigen. Men luksusvarer, som man var vant til at importere, var snart ikke til at få. Det gjaldt f.eks. chokolade, kaffe, the, tobak, m.m. Surrogater, så som kaffeerstatning så dagens lys, men det var jo ikke helt det samme. Værre var det med f.eks. benzin. Benzinmanglen ramte hele samfundsmaskineriet, og samfundet blev snart et andet.

Man kan sige, at hver varegruppe havde sin "rationerings-historie".

Nogle af de rationerede varer skal nævnes: Babyudstyr, benzin, brændsel, brød, byg, foderkorn, generatorbrænde, havre, kaffe, kakao, margarine, petroleum, salt, smør, soda, sukker, sæbe, the, tekstiler, vitaminpræparater og mange andre.

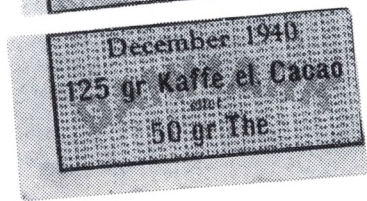
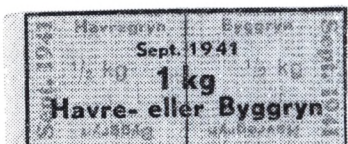
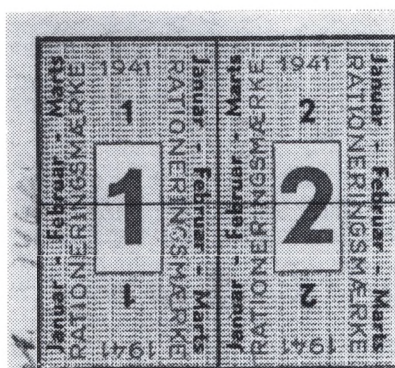
Man regner i dag med, at der i hele perioden (1939-52) udkom ialt ca. 3600 forskellige helark. Mange af arkene rummede flere forskellige mærker, så det samlede antal mærker er ganske stort.

Med sin mangfoldighed, sin forskellighed i udformning og til tider også sin sjældenhed (mærkerne blev brugt), finder mange med rette, at det i dag er et spændende samlerområde.

På de næste sider er vist et lille udvalg. Mærkerne er vist i 80%.

RATIONERINGSKORT OKTOBER - NOVEMBER - DECEMBER 1939		
Denne Del af Kortet udleveres til Brug ved eventuel Uddeling af nye Korte.		
Navn: _____ Adresse: _____		
1939 III Dette Mærke bliver gyldigt efter nærmere Bekendtgørelse.	Dette Mærke giver i DECEMBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker	Dette Mærke giver i NOVEMBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker
	Dette Mærke giver i DECEMBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker	Dette Mærke giver i NOVEMBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker
1939 II Dette Mærke bliver gyldigt efter nærmere Bekendtgørelse.	Dette Mærke giver i DECEMBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker	Dette Mærke giver i NOVEMBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker
	Dette Mærke giver i DECEMBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker	Dette Mærke giver i OKTOBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker
1939 I Dette Mærke bliver gyldigt efter nærmere Bekendtgørelse.	Dette Mærke giver i DECEMBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker	Dette Mærke giver i OKTOBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker
	Dette Mærke giver i DECEMBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker	Dette Mærke giver i OKTOBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker
C 1939 Dette Mærke bliver gyldigt efter nærmere Bekendtgørelse.	Dette Mærke giver i DECEMBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker	Dette Mærke giver i OKTOBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker
	Dette Mærke giver i NOVEMBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker	Dette Mærke giver i OKTOBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker
B 1939 Dette Mærke bliver gyldigt efter nærmere Bekendtgørelse.	Dette Mærke giver i NOVEMBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker	Dette Mærke giver i OKTOBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker
	Dette Mærke giver i NOVEMBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker	Dette Mærke giver i OKTOBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker
A 1939 Dette Mærke bliver gyldigt efter nærmere Bekendtgørelse.	Dette Mærke giver i NOVEMBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker	Dette Mærke giver i OKTOBER 1939 Ret til Køb af 1 kg Sukker
	Dette Mærke giver i NOVEMBER 1939 Ret til Køb af 1/2 kg Sukker	Dette Mærke giver i OKTOBER 1939 Ret til Køb af 1 kg Sukker

Rationeringen begyndte allerede i november 1939, inden krigen nåede Danmark. Det første ark lød på sukker (+ 6 mærker til diverse).

Her et lille udvalg af diverse rationeringsmærker.

En særlig type rationeringsmærker var de, hvorpå der stod noget med "kr" og "øre". Det var faktisk værdimærker udsendt af Handelsministeriet.

Der er ialt 4 forskellige typer:

1) 50 øres rabat på **SMØR** (og siden også margarine).

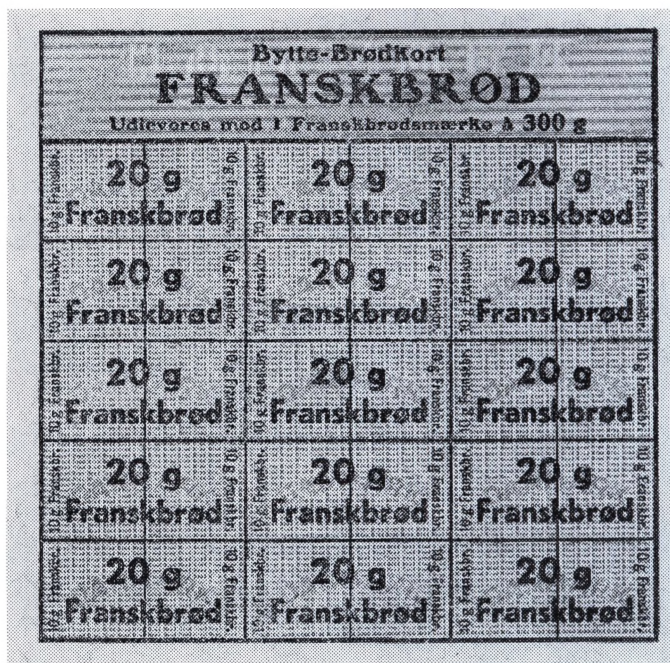
Blev udsendt i ark med 6 til 9 mærker af 50 øre fra maj 1940. Fra 1942 udsendtes de 4 gange om året i to typer: Smør-rabatkort for voksne og smør-rabatkort for børn (under 15 år). Sidste værdimærker udsendtes i 1950. Typografien skiftede i perioden.

2) 50 øres rabat ved køb af **KARTOFLER**. Kom kun én gang, nemlig i helark med 10 mærker i januar kvartal 1945.

3) 5 kroner, **KØBEKORT FOR MANUFAKTURVARER**. Første gang udsendt december 1940. De kom to gange om året med 2 eller 3 mærker i hvert ark frem til marts 1945. Der kom i perioden ialt 10 forskellige af disse flotte "5-krone-sedler".

4) 1 krone rabat ved køb af **KØD** og **FLÆSK**. kom i helark med 11 een-krone-mærker og yderligere 10 rabatmærker uden værdiangivelse. Kom i 1949-50.

Det skal nævnes, at der også blev udgivet enkelte andre mærker uden værdiangivelse, der gav rabat ved køb af varer, f.eks. rabatmærker til fodtøj og tekstil-rabatkort.

Byttekort til **RUGBRØD, FRANSKBROD, SMØR, MARGARINE** kunne hentes på posthusene. Uden et sådant ark med små kvanta (her 20 g. franskbrød) kunne man ikke gå på restaurant eller lignende. Byttekortene er i dag nok de mest almindelige ark, vi har fra 2. Verdenskrig.

Efterhånden som krigen skred frem blev varemanglen større og større, og der var efterhånden mangel på alt.

Skulle man købe en grammofonplade, måtte man medbringe en gammel. Havde man flere med, end man købte nye, så fik man et pant-mærke på hver plade, man havde for meget.

Her er det et **PANT-MÆRKE** fra Sundby Musikhus og to stk. fra Tono, som blev brugt i mange forretninger.

Mangel på alt tvang danskerne til genbrug i en målestok, vi knapt kan forstå i dag. Det var den tids "massemedie" **MÆRKATERNE**, der opfordrede til genanvendelse af en lang række varer. Her eksempler alle fra F. E. Bording A/S København.

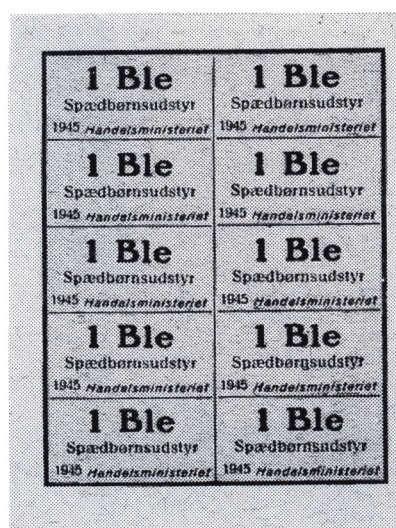

Aug. 1945	
125g Kaffeerstatning	
3 el. Kaffetilværing	
Handelsministeriet	
Juli 1945	
125g Kaffeerstatning	
2 el. Kaffetilværing	
Handelsministeriet	
Juli 1945	
125g Kaffeerstatning	
1 el. Kaffetilværing	
Handelsministeriet	

Selv **KAFFEERSTATNING** måtte rationeres.

Reklame måtte der til. Her Bording-mærkater for "den bedste"(Oceka), "luxus kvalitet (Alfa) og "En sejr for den gode smag" (Arabica), (Men "det er Richs, der driks"!).

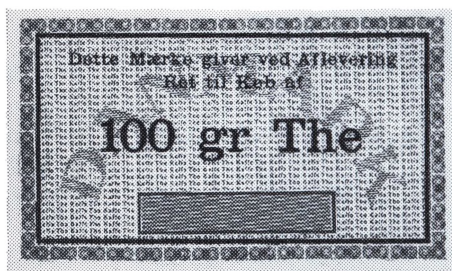

Her er bare seks ud af de ca. 3600 ark, der udkom i perioden 1939-52.

1) **REJSEKORT** (1941) på rug- og franskbrød. Skulle man ud at rejse og skulle man spise undervejs, så var et sådant ark nødvendigt.

2) **1 BLE** (x 12) (1945). At være forældre med små børn havde i de dage sine særlige problemer.

3) **15 kg. SUKKER - KUN TIL BIFODER** (1949). I hele perioden var også sukker til at starte bistaderne op strengt rationeret. Der kom et kort om året (1940-52).

- 4) 100 g. **THE**. Et sjældent mærke brugt i grossistledet, så længe denne ordning fungerede (1940-41).
- 5) 1 **PAR DAMESTRØMPER** - Et meget "populært" kort, der blev bevilget efter særlig ansøgning. Kendes forresten i nytryk (fotokopi) brugt ved optagelsen af tv-serien Matador.
- 6) 1 **PAR HERRESOKKER**. Også herresokker måtte rationeres.

VÆRDIMÆRKER

af Kim Svend Jensen

Da kommuner og sogneråd lavede deres egne penge

De kommunale værdimærker omkring 2. Verdenskrig

Tre gange i dette århundrede har Danmarks kommuner og sogneråd fremstillet deres egne "pengesedler". Første gang var det 1. Verdenskrig, der udløste behovet for lokale værdimærker. Det var i perioden 1916-21. Anden gang var i kriseårene i 30'erne, nærmere bestemt 1933-39. Tredje gang var under og efter 2. Verdenskrig 1939-47.

Der er meget fælles for de tre grupper værdimærker. De blev alle udgivet med det formål at afhjælpe den allerværste nød, at tage toppen af de sociale problemer. Det var, hvad vi i dag vil kalde krisehjælp, socialhjælp eller "hjælp til familier med midlertidige problemer".

Lovgivningen havde givet mulighed for, at det enkelte lokalsamfund selv afgjorde, hvordan denne hjælp rent faktisk skulle komme til udbetaling. Mange større kommuner, f.eks. København, Frederiksberg, Aarhus og Odense udgav en lang række værdimærker. Men også mange mindre lokalsamfund fik pludselig behov for en særlig hjælp til trængende, ofte fordi tilflyttere i stort tal nødvendiggjorde en "ordning". Det gælder f. eks. Ørrikslev Kommune.

Hjælpen rettede sig mod de mest nødvendige fødevarer: Mælk, smør, kød og fisk. Enkelte steder også til brændsel og et enkelt sted også til sagogryn og kartoffelmel. Derudover gav mange kommuner også hjælp til levertranspræparatet Vitaminol.

Fordi denne type værdimærker ikke tidligere er forsøgt registrerede, er der ingen tvivl om, at de kendte sedler kun udgør en lille del af de sedler, der rent faktisk cirkulerede i perioden. Vi har altså at gøre med et samlerområde, der i mange år fremover vil bringe mange "nyheder" om forgangne tider.

Følgende oversigt viser de sedler, der er kendt i dag (1998):

Fra følgende lokaliteter kendes for tiden værdimærker fra periode 3 (1939-47)

Man må gå ud fra, at mange af de mærker, der ikke kendes i dag, har cirkuleret i perioden. Denne liste vil i de kommende år vokse betydeligt.

	MÆLK:	SMØR:	KØD:	FISK:	VITAMINOL:	ANDET:
Aabenraa		Smør.	Kød.			
Aarhus	Mælk.	Smør.	Oksekød.			
Egvad pr. Tarm					Vitaminol.	
Frederiksberg	Mælk.	Smør.	Kød. Oksekød.	Fisk.	Vitaminol.	
Føllenslev-Særslev	Mælk.	Smør.	Kød.			
Fur		Smør.				
Gjellerup	Mælk.	Smør.	Kød & fisk.		Vitaminol.	
Haderup	Mælk.	Smør.	Oksekød. Flæsk.	Fisk.		
Haderslev	Mælk.					
Holbæk						Optændingsbrænde.
Hunseby	Mælk.					
Kværs		Smør.				
København	Mælk.	Smør. Margarine.	Oksekød. Svinekød.	Fisk.	Vitaminol.	
Køge				Fisk.		
Lindknud	Mælk.	Smør.	Oksekød.	Fisk.		
Lyngby- Taarbæk					Vitaminol.	
Odense					Vitaminol.	
Rødovre					Vitaminol.	
Rønne			Flæsk & svinekød.			
Starup-Tofterup						
Søborg-Gilleleje		Smør.			Vitaminol.	Sagogryn & kartoffelmel.
Tvis	Mælk.	Smør.	Kød.			
Veerst-Bække	Mælk.		Kød.			
Vejle			Flæsk.			
Ørrikslev	Mælk.	Smør.	Oksekød & fisk.			

Mange kommuner uddelegerede fordelingsopgaven til det enkelte sogn i kommunen. Derfor kendes der flere sedler fra også de helt små sogne, og derfor er sedlerne i udførsel ofte ret forskellige. De er så og sige lokalt præget. Der er dog også eksempler på, at flere kommuner har brugt samme type sedler, f.eks. Tvis, Lindknud og Fur.

Der er tre hovedårsager til, at denne type sedler i dag er ganske sjældne.

For det første blev de kun udleveret i begrænset omfang til virkeligt trængende, så de blev brugt - indløst - ikke gemt. Mange husker fra den tid stadig, hvordan man skammede sig over at aflevere f.eks. et mælkerabatkort i det lokale ismejeri, og da det blev bedre tider, var eventuelt uindløste værdimærker ikke noget, man syntes, var værd at gemme.

For det andet er sedlerne ofte ganske "kedelige" at se på. Det var brugsgenstande beregnet til hurtig indløsning.

For det tredje var det ofte, som nævnt, de helt små sogne, der stod for distributionen, d.v.s. at det samlede antal trykte sedler ikke var stort. Dette gælder dog ikke for København. Her blev der trykt rigtig mange værdimærker i perioden. De er alligevel også sjældne i dag.

Værdimærkerne blev kun udleveret efter ansøgning. Den "trængende", som det hed, kunne hos kommunen eller hos sognerådsformanden afhente en sådan ansøgning. Den skulle udfyldes, hvilket ofte var en ret så omstændig sag. Arbejdsløshedskassen eller de sociale myndigheder kunne hjælpe med formuleringen.

Opfyldte man de opstillede økonomiske krav (lille eller ingen indkomst) eller havde man mange børn, var arbejdsløs eller syg, så fik man den af kommunen eller sognerådet tildelte stak værdimærker. Det var den hjælp, man kunne tilbyde.

De tildelte værdimærker kunne nu - i en begrænset periode - indløses hos de lokale handlende. Den handlende samlede mærkerne og kunne ved henvendelse, i en ny periode, få refunderet sit udestående hos kommune eller sogneråd. På denne måde opnåede de kommunale myndigheder forøvrigt en kort udsættelse af den egentlige afregning på bekostning af de lokale handlende.

Værdimærkernes historie slutter i 1948. Herefter svandt den akutte nød, og andre metoder og systemer tog over, når det gjaldt at hjælpe mennesker i nød.

Vurderingspris

Flere af disse værdimærker kendes kun i et enkelt eksemplar, andre kendes kun i offentlige samlinger.

Når et enkelt værdimærke en sjælden gang ses udbudt i offentlig handel, ligger prisen på 125.- til 400.- kr. pr. stk.

Logerende.

Navn: _____ Gade: _____
 Stilling: _____ Nr.: _____ Forhus, Havelus, Baghus, Sidehus.
 Etage: _____ t. højre
 t. venstre

Begæring om Brændselsskort

i Henhold til den af Kommunalbestyrelsen truffne Beslutning, hvorefter enhver i Kommunen bosat Logerende, der behor eget Værelse, og **enten** har været **arbejdsløs i 1 Maaned eller** hvis nuværende aarlige **Indtægt er 1500 Kr. og derunder**, og som ikke har set sig i Stand til at betale de af Kommunen for Logerende rationerede 6 hl Koks, har Ret til at erholde 27 Kr. i Brændselshjælp.

Beløbet udbetales i Mærker, der giver Adgang til Køb **hos Kommunen** af Koks, Smuld, slaggeblandet Nødekoks, Brænde (Kakkelovns- og Optændingsbrænde) **paa de Steder og til de Priser**, som findes angivet paa Mærkebogens Omslag, samt til Køb af Brændsel til **Dagepriser** hos de Handlende.

Fødselsaar: _____	Hos hvem bor De? _____
-------------------	------------------------

Hvor modtog De de af Kommunen rationerede Koks eller Brændselhjælpen Vinteren 1917-18?

Undertegnede erklærer, at jeg er Logerende og ikke er under fast Pattigforsørgelse, og at { jeg har været arbejdsløs siden 191 }
 { min nuværende aarlige Indtægt ikke overstiger 1500 } Kr., samt at jeg ikke har købt de af Kommunen rationerede 6 hl Koks.

København, den _____ 191

(Andragerens tydelige Underskrift) _____

Naar De har udfyldt og underskrevet foranstaaende Begæring, henvender De Dem til den Rodemester, i hvis Distrikt De er bosat, og faar udstedt nedenstaaende Skatteattest. Saa fremt De er **arbejdsløs**, skal Begæringen tillige attesteres af Deres **Arbejdsløshedskasse**.

Skatteattesten udstedes Mandag, Tirsdag, Onsdag og Torsdag Kl. 9-10 og 3-5, Fredag Kl. 9-10, 3-5 og 6-9, Lørdag Kl. 9-12.

Oppebørselsdistriktets Stempel.

Skatteattest

(udstedes uden Betaling).

Underskrevne Rodemester erklærer herved, at Ansøgeren, fornævnte

_____, der er Logerende, og **bor som anført**, og for hvem der **ikke tidligere** er udstedt en **Attest** som nærværende, ikke er ansat til en aarlig Indtægt af over 1500 Kr., og løvrigt er uformuende.

København, den _____ 1918.

(Underskrift) _____

Naar Skatteattesten (Arbejdsløshedsattesten) er udstedt, indsender De **inden 1. November** denne Begæring til Brændselkontoret, Lønporten K., aabent Kl. 10-2, hvorefter Brændselshjælpen vil blive Dem tilstillet med Halvdelen i November 1918 og Halvdelen i Februar 1919.

Begæringer, der indsendes **efter 1. November**, behandles først **efter at alle** i rette Tid indsendte, er behandlede.

Kort Nr.	Udstedt med	Mærker.	Dato
" "	" "	" "	" "

At få hjælp til hvad som helst, var en omstændig affære. Denne blanket er fra 1. periode (København 1918. Det gælder hjælp til brændsel). Lignende blanketter blev brugt også i anden og tredje periode.

**Kort til Flæsk
og Svinekød**

Nº 28554

gældende til 31. Marts 1943 ved Køb hos

Slagterbutikker i Rønne Kommune

for et Beløb af **50 Øre**

Misbrug af Kortet straffes med Bøder i H. L. § 8 i Lov af 22. December 1941 om Hjælp til trængende til Indkøb af visse Levnedsmidler.

Rønne Byraad i Januar 1942. Niels Nielsen.

Indløses af Rønne Kommunkontor mod Forhandlernes Erklæring om Opfyldelse af Lovens Bestemmelser.

63000 Jan. 43

Nº 110137

OKSEKODKORT

Nærværende Kort gælder i Tiden indtil 15. Januar 1942 ved Køb af *Oksekød* hos Forhandlere i Aarhus for et Beløb af

===== **45 Øre** =====

Misbrug af Kortet straffes med Bøder i H. t. § 9 i Lov af 22. December 1939 om Fordeling af Oksekød til trængende Personer.

Indløsningen af Kort finder Sted paa Kæmnerkontoret hver Torsdag Kl. 9—14. Kortene maa vedlægges en Erklæring, hvortil Blanket faas udleveret samme Sted.

Aarhus Byraad, i Januar 1940.

2	Gyldig til 30. April 1940	2
Gælder 35 Øre ved Køb af Oksekød hos Forhandlere af Oksekød i København. Misbrug medfører Strafansvar.		
Københavns Magistrats 3. Afd. Marts 1940.		
<i>P. Jørgensen</i>		
2	<i>A.P. Nielsen</i>	2

Her et udvalg af periodens værdimærker.

Smørrabatkort.

N° 12599

Nærværende Kort giver i Tiden indtil den 30. September 1940 ved Køb af $\frac{1}{2}$ kg Smør Ret til en Rabat af 50 Øre.

Misbrug af Kortet straffes med Bøder i Henhold til § 6 i Lov af 25. Maj 1940 om Uddeling af Smørrabatkort til trængende.

Kortets Varighed udløber den 30. September 1940.

Aabenraa Kommunalbestyrelse, den 1. Juli 1940.

HEIMDAL'S BOKTRYKKERI 3692-40

Smørrabatkort

Nærværende Kort giver i Tiden indtil 31. Marts 1941 ved Køb af $\frac{1}{2}$ kg Smør (eller Margarine) Ret til en Rabat af

60 Øre

Misbrug af Kortet straffes med Bøder i Henhold til § 6 i Lov af 25. Maj 1940 om Uddeling af Smørrabatkort til trængende.

København Magistrats 6. Afd., Januar 1941

P. Jacobsen / *A.P. Nielsen*

Smørrabatkort

Nærværende Kort giver i Tiden indtil

Løbe Nr. *26*

31. Marts 1945 ved Køb af

$\frac{1}{2}$ kg Smør Ret til en Rabat af

60 Øre

Misbrug, herunder enhver Overdragelse, af Kortet straffes med Bøder i Henhold til § 6 i Lovafordning af 13. Marts 1944 om hjælp til trængende til indkøb af visse Levnedsmidler.

Kortet må være indleveret til indløsning senest d. 5 APR 1945 194

Tvis Kommune

25 5 Wille Bogh, (Hans Andersen), Holstebro

1944/45.

Nº 21891

Mælkekort.

Nærværende Kort gælder i et Tidsrum af 14 Dage fra Udliveringsdagen ved Køb af Sødsmælk hos de dertil af Magistraten autoriserede Forhandlere for et Beløb af

3.0 Øre.

Misbrug, herunder enhver Overdragelse, af Kortet straffes med Bøder i H. t. § 8 i Lovanordning af 13. Marts 1944 om Hjælp til trængende til Indkøb af visse Levnedsmidler.

Haderslev Købstads Magistrat.

Gunde Jensen

Winds Høftrykkeri, Haderslev.

Lobe-Nr. 65

MÆLKEKORT

Nærværende Kort gælder i Ugen

fra 1 OKT. 1945 til 31 DEC. 1945

ved Køb af Sødsmælk hos Forhandlere i Tvis
Kommune for et Beløb af

1.00 Kr.

Misbrug, herunder enhver Overdragelse, af Kortet straffes med Bøder i Henhold til § 4 i Lovanordning af 20. Marts 1945 om Hjælp til trængende til Indkøb af visse Levnedsmidler.

Kortet maa være indleveret til Indløsning senest d. 5 JAN. 1946 194

Tvis Kommune

9 E. Willes Bøgh., (Helene Andersen), Holstebro

Kort til Køb af Sødsmælk

9729

Nærværende Kort gælder i Okt. Maaend 1945 ved Køb af Sødsmælk for et Beløb af **37 Øre.**

Misbrug, herunder enhver Overdragelse, af Kortet straffes med Bøder i H. t. § 8 i Lovanordning af 20. Marts 1945 om Hjælp til trængende til Indkøb af visse Levnedsmidler. Ifr. Lov af 1. Okt. 1945.

Frederiksborg Kommunes økonomiske Forsøtning

Dette Kort kan af Mælkeforhandleren indløses ved Socialkontorets Kasse, Howitzvej 8, 1.S. (Kl. 10-14),
senest den 10. Januar 1946.

Indløsning sker med Afgivelse af en Erklæring,
hvortil Formular udleveres ovennævnte Sted.
Ved Indløsning maa Næringsbevis forevises.

**Kort til Køb af
Sødmælk.**

Løbe-Nr.

Nærværende Kort gælder indtil **31. Marts 1945**
ved Køb af Sødmælk for et Beløb af
100 Øre.

Misbrug, herunder enhver Overdragelse, af Kortet straffes med Bøder i Henhold til § 8 i Lovanordning af 13. Marts 1944 om Hjælp til trængende til Indkøb af visse Levnedsmidler.

Kortet skal af den Handlende være indleveret til Indløsning senest den 15. April 1945.

Ørridslev Kommune.

Nr. 357. A/S Provins-Forlaget, Randers.

**Kort til Køb af
Oksekød - Flæsk - Fisk.**

Løbe-Nr.

Nærværende Kort gælder indtil **31. Marts 1945**
ved Køb af Oksekød (Hestekød, Fjerkræ),
Flæsk (Svinekød), Fisk (Klipfisk) for et Beløb af
100 Øre.

Misbrug, herunder enhver Overdragelse, af Kortet straffes med Bøder i Henhold til § 8 i Lovanordning af 13. Marts 1944 om Hjælp til trængende til Indkøb af visse Levnedsmidler.

Kortet skal af den Handlende være indleveret til Indløsning senest den 15. April 1945.

Ørridslev Kommune.

Nr. 500. A/S Provins-Forlaget, Randers.

Smørrabatkort.

Løbe-Nr. **49**

Nærværende Kort giver indtil **31. Marts 1945**
ved Køb af $\frac{1}{2}$ kg Smør Ret til en Rabat af
60 Øre.

Misbrug, herunder enhver Overdragelse, af Kortet straffes med Bøder i Henhold til § 8 i Lovanordning af 13. Marts 1944 om Hjælp til trængende til Indkøb af visse Levnedsmidler.

Kortet skal af den Handlende være indleveret til Indløsning senest den 15. April 1945.

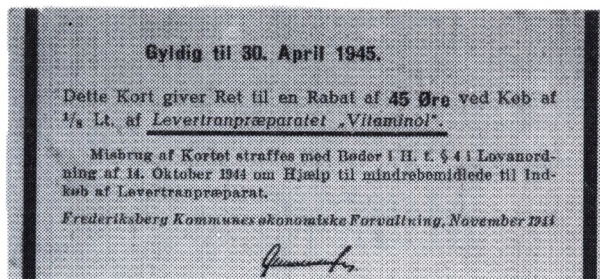
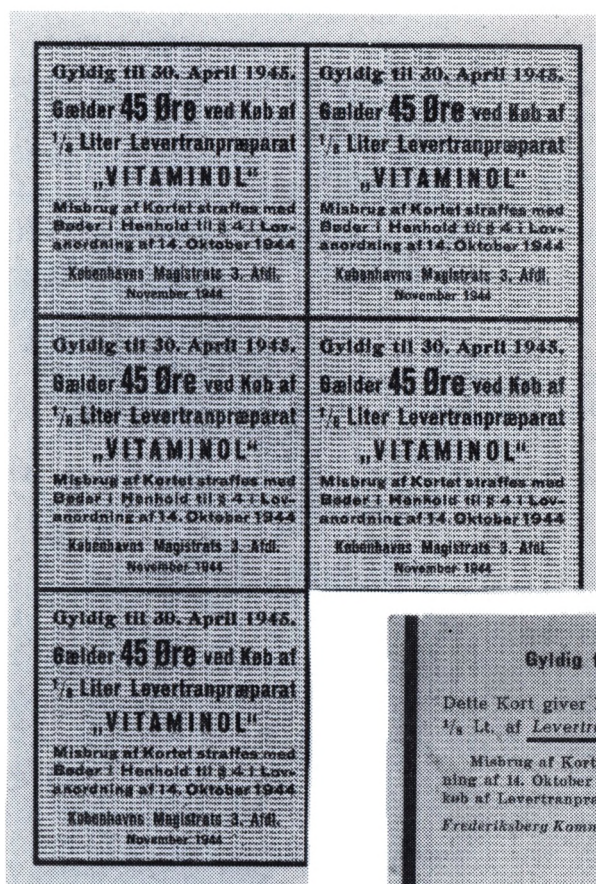
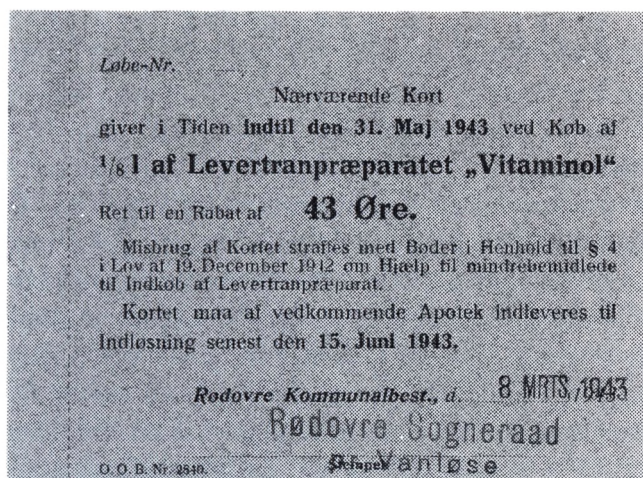
Ørridslev Kommune.

Ørridslev Brugteforretning
Hovedgade

Nr. 502. A/S Provins-Forlaget, Randers.

Værdimærkerne fra Ørridslev er spændende, fordi de kendes i rimeligt antal og derved siger meget om periodens udgivelser, og fordi mange andre kommuner synes at have fulgt samme udgivelsesmønster.

Der kendes ialt 14 forskellige.

En særlig gruppe værdimærker udgør værdimærkerne på levertranspræparatet Vitaminol. Her tre eksempler.

(Læs mere om Vitaminol i artiklen "Sundhed på flaske", Møntsamlere nr. 1, 1995).

FRIMÆRKEPENGE

Skillemøntmangel

Til og med 1940 udmøntedes der kobbermønter i værdien 1, 2 og 5 øre. Men omkring årsskiftet 1940/41 steg kobberpriserne, og der opstod rygtet, at tyskerne ville beslaglægge kobbermønterne og anvende kobberet i den tyske krigsindustri. Så vågnede danskerne op og iværksatte den første boykot af besættelsesmagten ved at gemme kobbermønterne væk i forhåndenværende æsker og dåser. Det varede ikke længe, før kobbermønterne helt forsvandt fra omsætningen, og manglen på 1 øre blev snart katastrofal. Dengang ville man ikke snydes for en 1 øre, så det fik en opfindsom forretningsmand til at få lavet frimærkepenge.

Mangler De
SKILLEMØNT?

Med
ALWAYS - Frimærkepenge
har vi løst Deres Problemer!

Vi leverer Dem, så længe Forraad
haves, alle de 1-Ører, De ønsker, i
hygieniske Cellophanposer, for Fri-
mærkets Paalydende, altså 1 Øre pr.
Stk. uden nogen ekstra Beregning.

ALWAYS
JOHNSEN-RADIO
WILHELM JOHNSEN A/S
Teglsømsgade 2, København V.
Telef. C. 15 44 - 97 44 - 28 61

Kniber det med
Een-Ører?

Så længe vort Op-
lag rækker, leverer
vi Dem alle de 1-
Øres Frimærker,
indpakket i Cello-
phan, De ønsker,
til 1 Øre pr. Stk.

Brug
MAGNAVOX
Een-Ører
Radio Apparat Co. A/S - Møllev. 7 - Tlf. C. 119

Frimærkepenge

Den 13. maj kunne man læse i aviserne, at radiofabrikanterne fra Always Radio og Magnavox Radio tilbød frimærkepenge. Ideen til disse kom fra direktør Johnsen Always Radio, som i samarbejde med "Dansk Emballage Industri" fik dem fremstillet.

I september 1941 besøgte Carl Lund-Jensen D. E. I. og skriver: *"I store, velindrettede Lokaler er op imod 100 Mennesker beskæftigede. Reklamen, Frimærket, lægges i Cellophanposerne og tilklistres, og 1 Øren er færdig til at gaa ud i Verden eller rettere over hele Landet.*

Vi har til nu snart fremstillet 3.000.000 Stk. 1 Ører, men der er stadig Brug for flere".

Frimærkepengene blev hurtigt en stor succes hos virksomheder, frimærkesamlere og nu hos møntsamlere. Snart udgav mere end 1000 virksomheder deres egne frimærkepenge. De store virksomheder fik frimærkepengene fremstillet industrielt i store oplag, som havde reelle betalingsformål. Andre lavede frimærkepenge med eksisterende reklame-oblater eller mere primitivt-fremstillede med firmastempler på et stykke pap. Undertiden dukker der også håndskrevne frimærkepenge op, men de er næppe lavet i store oplag. Desuden fremstillede enkelte bogtrykkere kunstige sjældenheder: frimærkepenge trykt i meget små oplag alene med det formål at sælge sjældenhederne til samlere.

Frimærkepengene blev fremstillede i mange millioner stykker, i værdierne 1, 2 og 5 øre.

Derudover var der nogle få byer, der udgav 4 øres frimærkepenge, og i sjældne tilfælde højere værdier. Blandt samlere i dag regnes der med at være omkring 4000-5000 forskellige, heri er medregnet farvenuancer.

Vurderingspriser

Fra 5 kr. op til et par hundrede kroner.

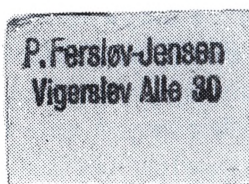
Kilder:

Carl Lund-Jensen, FRIMÆRKEPENGE. Danatex Forlag 1941.

Erling Vester Jacobsen, Frimærkepenge. Jyllands-Posten 3. marts 1990.

Reklame - oblat.

Primitive firma stempler.

HOLSTEBRO BANK A/S

Udgav 1 og 2 krone frimærkepenge.

(Er sjældne og meget eftersøgt blandt samlere).

Div. reklame frimærkepenge.

DANSK EMBALLAGE INDUSTRI

ERLING LARSEN & BOGA TRANSØ

TELEGRAM-ADR.: TRADINGCO
POSTGIRO-KONTO NR. 4366
CENTRAL 15.615 (FIRE LEDN.)

TRANSOPHAN

VAGTELVEJ 58
KØBENHAVN F.

14 August 1941

Ref. No. 41/3368

Hele Ark

*
Tilskaaene Formater

*
Rondeller

*
Korsbundsposer

*
Fladposer

*
Syltepapir

*
Pergamyn- &
Cellofanuld

*
Frynsning

*
Udstansning

*
Specialister i Tryk
paa Transparentfolie

*
Broncering

*
Aluminiumfolie

*
Pergamyn i Ark og
Formater

*
Pergamynposer

*
Pergament-Ersatz

*
Pap tilskaaet i Formater

*
Seglmærker

*
Enerepræsentanter for:

Transparent Paper Ltd.

Enhver Bestilling udføres under
Forbehold af Strejke, Lockout
>Force-majeure<, selv om der
ikke er taget udtrykkeligt For
behold i saa Henseende

D.E.I. 5000 9-40 143

Erhvervenes Fællesudvalg i Herning,
Østergade 25 A
H e r n i n g.

Vi er kommet i Besiddelse af Deres
smukke Brochure om Herning - Hedens Hovedstad -

Kunde Fællesudvalget ikke tænke
sig at gøre Udvalgsarbejdet populært ved at udsende
nogle af de såkaldte "Nødpenge" i Lighed med de,
der er fremstillet til Holbæk, Esbjerg og Nykøbing
F.'s Erhvervsraad.

Der er en voksende Trang til Skille-
mønt blandt Byens Handlende, og hvis man samtidig
benyttede Idéen til en Byreklame for Herning, kunde
Udgiften til "Mønterne" skrives paa Reklame-Kontoen.

Saaframt De vil være saa venlig at
sende os et Udkast og opgive os Kvantum, skal vi
sende Dem en Røntegning samt et Tilbud.

Med Forretningshilsen

DANSK EMBALLAGE INDUSTRI

Poul Heilbuth
Poul Heilbuth

prøver.

PH/ILA

* Transophan - Kimbestrimer - selvklæbende - til Lukning af al Slags Emballage. *

Brev fra: **DANSK EMBALLAGE INDUSTRI** til **Erhvervenes Fællesudvalg** i Herning.
(Tilbud på fremstilling af de såkaldte "NØDPENGE").

DANSK EMBALLAGE INDUSTRI

ERLING LARSEN & EGAN TRANSO

TELEGRAM-ADR.: TRADINGCO
POSTGIRO-KONTO NR. 4366
CENTRAL 15.615 (FIRE LEDN.)

TRANSOPHAN

VAGTELVEJ 58
KØBENHAVN F.

29 August 1941

Ref.No.41/3567

Hele Ark
*
Tilskaaene Formater
*
Rondeller
*
Korsbundsposer
*
Fladposer
*
Syltepapir
*
Pergamyn- &
Cellofanuld
*
Frynsning
*
Udstansning
*
Specialister i Tryk
paa Transparentfolie
*
Broncering
*
Aluminiumfolie
*
Pergamyn i Ark og
Formater
*
Pergamynposer
*
Pergament-Ersatz
*
Pap tilskaaet i Formater
*
Seglmærker
*
Eneerrepræsentanter for:

DIOPHANE

Transparent Paper Ltd.

Enhver Bestilling udføres under
Forbehold af Strejke, Lockout
& Force-majeures, selv om der
ikke er taget udtrykkeligt For-
behold i saa Henseende.

D.E.I. 5000 9-40 143

Erhvervenes Fællesraad
H e r n i n g

Herr Redaktør Bendixen,

Vi bekræfter at have tilbudt Dem

10.000 Stk. Skillemønt i 1 - 2 og Femørere, som ved-
lagte Prøver, og i Udførelse som vedlagte Tegning
til

Kr. 20.- pr. 1000 Stk.

exclusive Frimærker, og med Andel paa Kr. 10.-
i det til Fremstillingen nødvendige Prægestempel.

Vi beder Dem samtidig med at Teg-
ningen returneres til os med Deres Godkendelse,
meddele os, hvilken Bundfarve der ønskes.

Vi kan love Dem nogle meget smukke
Mærker.

Med Forretningshilsen

DANSK EMBALLAGE INDUSTRI

Poul Heilbuth
Poul Heilbuth

1 Tegning
Prøver.

Enhver Ordre tages kun med Forbehold
af Pris og Leveringsmuligheder.

* Transophan - Klimbestrimer - selvklimbende - til Lukning af al Slags Emballage. *

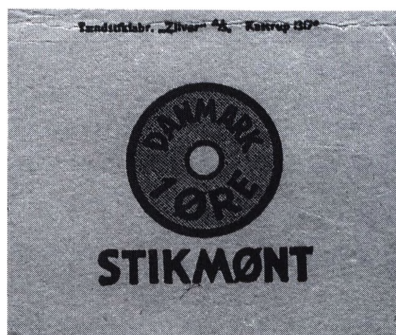
Tilbud fra: **DANSK EMBALLAGE INDUSTRI** på fremstilling af frimærkepenge.
Kr. 20.- pr. 1000 stk. For prægestempel kr. 10.-

STIKMØNT

Berlingske Tidende den 8. juni 1941.

TÆNDSTIK - "En Øre"

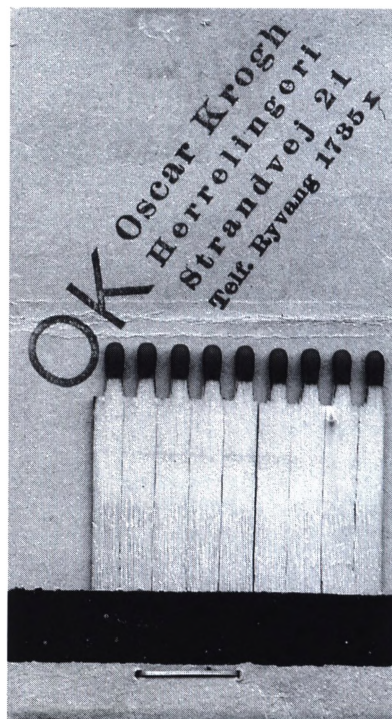
Et stort Forsikringsselskab lancerer i Dag en pudsig Ide til Afhjælpning af Mangel paa En-Ører. Der udsendes en Million En-Ører, som man kalder "Stik-Mønt". Rigtige penge er det nu ikke, da de bestaar af et lille Hylster med Tændstikker, som folk, hvis de da ønsker det, kan faa udleveret hos bladhandlere og en Række Forsikringsfolk i Stedet for manglende Skille-mønt.

Forside

Bagside

Indvendig

Kendte "STIKMØNTER"

1. Billigheden, Thorshavnsgade 24.
2. Centralvaskeriet, Danmarksgade 8, Esbjerg.
3. Codan, St. Kongensgade 68, København.
4. Gentofte Kommune - A/S Mariaco, Søborg.
5. Handelskompagniet A/S Holbæk - Kalundborg.
6. J. Meijer, Nyborg - A/S Mariaco, Søborg.
7. Kores Blæk, Kastrup.
8. O K Herrelingeri, Strandvej 21, Ryvang.
9. Poul Nielsens Farvehandel, Tuborgvej 111.
10. Roskilde Handelsstandsforening.
11. Søborg Hønseri, Uranienborg Alle 11, Søborg.
12. Thorkild Olsen Bageri og Konditori.
13. Varehuset Wilde, Nyborg.
14. Vaarstø, Blaagaardsgade - A/S Mariaco, Søborg.
15. Zilver A/S, Kastrup.

Der eksisterer sikkert endnu flere end de nævnte 15 stikmønter, som er medtaget her. Alle yderlige oplysninger vil blive modtaget med tak.

Vurderingspris:

Stikmønten fra Codan er den mest almindelige og er ifølge Berlingske Tidende fremstillet i 1 million eksemplarer. Alligevel handles den til omkring 150 kr. i pæn stand. Alle de øvrige stikmønter kan nemt komme til at koste fra 400-600 kr.

Kilde:

Carl Lund-Jensen & Jørgen Sømod. Fortegnelse over Frimærkepenge.

REKLAMESEDLER LEGETØJSPENGE

I bogen er ikke medtaget reklamesedler og legetøjspenge, men der kan henvises til Kim Svend Jensens bøger: "DANMARKS PAPIR PENGE DEL 1, 2, 3 og 4", der omhandler bl.a. dette emne.

Værnemagtskonto og clearingskonto

Da besættelsen havde varet nogle få måneder, blev der mellem danske og tyske myndigheder truffet den ordning, at alle finansielle ydelser til tyskerne foregik over to konti i Nationalbanken- værnemagtskontoen og clearingkontoen.

Forud herfor havde de tyske tropper som betalingsmiddel overfor danske leverandører anvendt en særlig slags pengesedler, der var trykt i Tyskland ("Reichskreditkassenscheine"). Disse sedler er beskrevet i næste afsnit. Fra 27. august 1940 åbnedes en særlig kassekreditkonto for værnemagten i Nationalbanken, den såkaldte værnemagtskonto. De tyske militærkasser kunne trække på den ved checks. De danske myndigheder havde ikke megen kontrol med disse træk, men der blev dog kvartalsvis truffet visse aftaler, som værnemagten først i besættelsens sidste tid helt satte sig ud over.

På værnemagtskontoen afholdtes udgifterne til de tyske tropper og det tyske politi i Danmark. Udgifterne omfattede ikke blot lønninger og forskellige forsyninger til tyskerne og deres danske hjælpere, men også omkostninger til militære anlæg m.v. Derfor steg udgifterne over denne konto særlig voldsomt fra 1942-43, da værnemagten på grund af invasionsfaren satte fart i bygningen af forsvarsanlæg. Ved besættelsens ophør var ydelserne over denne konto nået op på omkring 5 milliarder kroner.

Tyskerne ønskede ikke, at den danske offentlighed skulle kende omfanget af disse træk på Nationalbanken til værnemagten, og derfor måtte man i de balancer fra banken, der blev offentliggjort en gang om ugen, slå kontoen sammen med visse andre kreditydelser under fællesbetegnelsen "Diverse debitorer".

Clearing betyder varebytte; men da eksporten til Tyskland langt oversteg Danmarks import, kunne den tilsigtede balance ikke opnås, og clearingkontoen kom til at repræsentere et stort dansk tilgodehavende i Tyskland. Den omfattede alle andre ydelser end de rent militære. Den vedrørte ikke alene varehandelen med det tyske rige, forskellige ekstraordinære industrileverancer til Tyskland og tredjeland med videre, men også Danmarks levering af fødevarer til de tyske tropper i Danmark (idet tyskerne hævdede, at den tyske hær "forsynedes fra moderlandet"). Kontoen betragtedes rent formelt som Nationalbankens garanti for ydede forskudsbetalinger til Tyskland og det, den udviste, altså som et beløb, der skulle betales tilbage efter krigen. Ved krigsafslutningen havde Nationalbanken ca. 3 milliarder kroner til gode på denne konto.

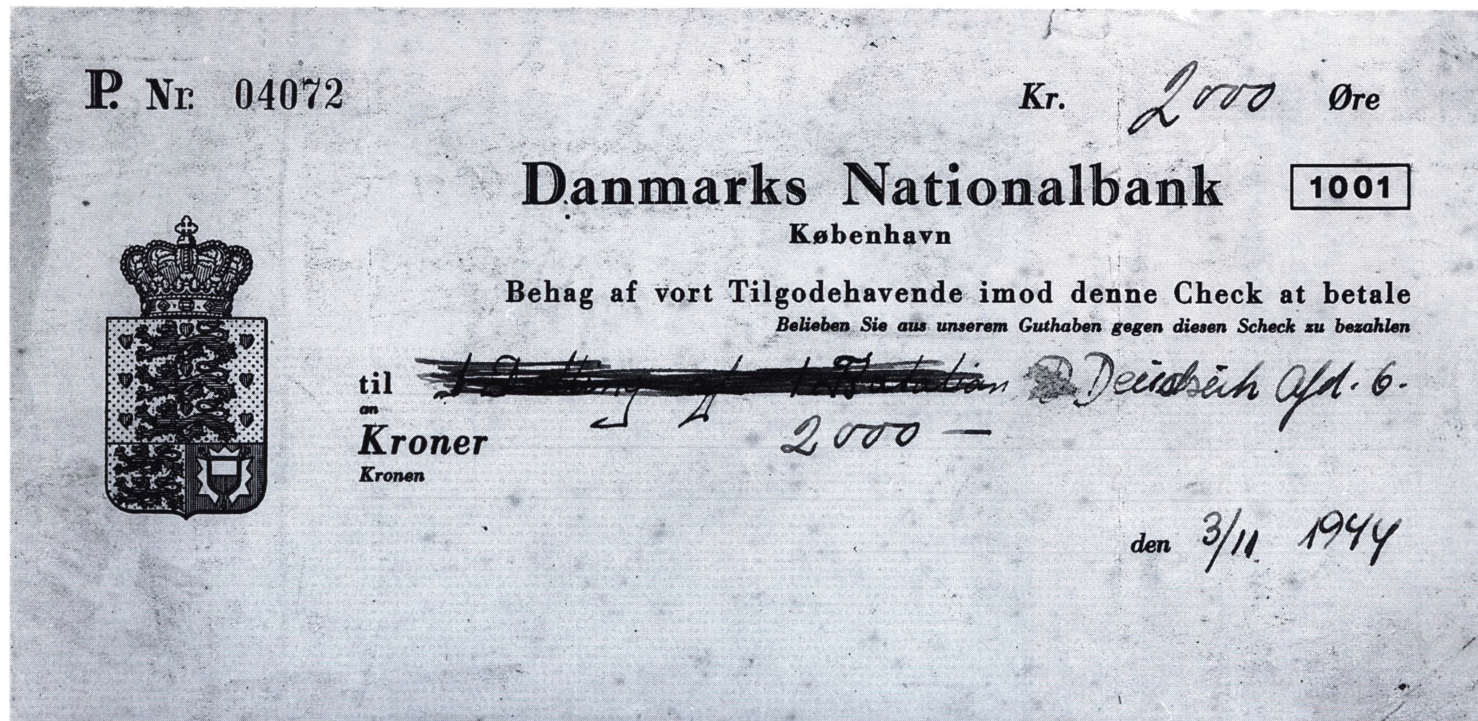
De danske myndigheder var interesserede i at få mest muligt af leverancerne placeret på cleringkontoen, idet man forestillede sig, at der var en lidt større chance for at redde noget af dette tilgodehavende efter krigen, end det der var anbragt på værnemagtskontoen.

Det var således formelt Nationalbanken og ikke den danske stat, der var tyskernes kreditor, omend naturligvis staten var Nationalbankens garant. Den trufne ordning viste sig værdifuld til regulering af de økonomiske forhold under den ekstraordinære situation.

Kilde: BESÆTTELSENS HVEM-HVAD-HVOR
Politikens forlag 1965, København

I 1943 var tyske soldaters køben ind blevet en anstødssten i forholdet mellem befolkningen og værnemagten. Von Hanneken havde, som en af sine første embedshandlinger, ophævet forbudet mod at tyske soldater forsynede sig med danske levnedsmidler - for danske penge.

Check: Danmarks Nationalbank, København

Denne check er udstedt af Danmarks Nationalbank den 3/11 1944 til 1. Deling af 1. Bataljon.

1. Deling af 1. Bataljon er derefter streget over, og rettet til Deutsche Afd. 6. (Tyske afdeling 6.)

Beløbet er på 2.000 kroner.

"Checken viser, at tyskerne havde hånden godt nede i Nationalbankens kasse."

"En sådan check er i dag sjælden blandt samlere."

Ex: (J.M.)

MILITÆRE SEDLER

Den tyske hærs seddeludgivelser

Den tyske hær brugte flere typer af sedler i bestræbelserne på at kontrollere troppernes indflydelse på den lokale økonomi. Den ene type var: **Reichskreditkassenscheine** (Rigskreditkasse-sedler).

Reichskreditkassen med hovedkvarter i Berlin blev oprettet ved dekret af 23. september 1939 og underlagt Reichsbanken.

Reichskreditkassen fik bemyndigelse til at udstede specielle ikke-vekselbare sedler - de såkaldte Reichskreditkassenscheine. De blev første gang udgivet i Polen den 2. oktober 1939, hvor de imidlertid kun var i omløb et kort tidsrum. De blev også udgivet og brugt i Belgien, Danmark, Grækenland, Frankrig, Luxembourg, Norge, Sovjetunionen, Jugoslavien og på kanaløerne Jersey og Guernsey. De tyske soldater fik deres løn udbetalt i Reichskreditkassenscheine. Da de kun var lovligt betalingsmiddel i de besatte lande, skulle de bruges der og påvirkede således kun dette lands økonomi. Værdien var tabt, hvis de kom tilbage til Tyskland.

Når de tyske tropper gik ind i et fremmed land, blev der udstedt et dekret, som gjorde disse sedler til lovligt betalingsmiddel med en særlig omvekslingskurs til den lokale valuta. For Danmarks vedkommende kom der en meddelelse herom allerede den 9. april 1940, udsendt gennem Ritzaus Bureau. Her gengives bekendtgørelsen efter Politiken den 10. april 1940:

De tyske Troppers Betalingsmidler

Gennem Ritzaus Bureau udsendes i Gaar følgende

Meddelelse:

"De tyske Tropper anvender som lovligt Betalingsmiddel Rigskreditkassesedler (RKK-Scheine). Disse har den samme Kursværdi som indenlandstyske Rigspenge. Omregningen er altsaa følgende: 1 Rigsmark lig 2 danske Kroner. Enhver tysk Soldat skal ved Indkøb til personlige Fornødenheder betale kontant. Indenlandstyske Rigspenge maa ikke modtages af tyske Soldater eller de tjenstlige Myndigheder. Kun i Undtagelsestilfælde fremkaldt af den militære Situation, og hvor Hensyn til Troppernes Forsørgelse kræver det, er de militære tjenstlige Myndigheder berettigede til at se bort fra

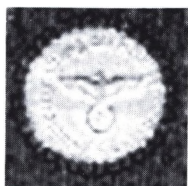
Kontant-Betalingens Grundsætninger og berettiget til at kræve Ydelser mod Modtagelsesbeviser (Empfangsbesccheinigungen). De udstedte Beviser vil imidlertid hurtigst blive indløst."

R.K.K. sedlerne blev anvendt af den tyske værnemagt indtil 1. september 1940. Derefter skulle al betaling ske i danske kroner. I denne periode indløste Nationalbanken "R.K.K. Scheine" til et samlet beløb af 193 millioner kroner.

Sedlerne

Sedlerne blev trykt i værdierne: 50 Reichspfennig, 1, 2, 5, 20 og 50 Reichsmark. 1, 2 og 5 Reichsmark findes med og uden prægestempel.

5, 20 og 50 Reichsmarksedlerne blev øjeblikkelig efter krigen autoriseret til brug i den britiske besættelseszone i Tyskland; men for at være gyldige skulle de stemples af Reichbank i den britiske zone. Sedler med et sådant autorisationsstempel er sjældne.

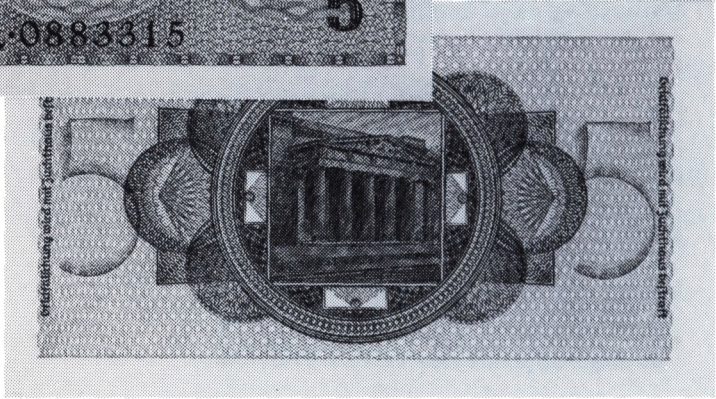
Prægestempel

Uden prægestempel/
blindtryk.

Vurderingspriser	0 / Unc	01 / EF	1+ / VF
50 Reichspfennig, grøn	100.-	75.-	40.-
1 Reichsmark, rødbrun	60.-	35.-	20.-
2 Reichsmark, brun	80.-	35.-	20.-
5 Reichsmark, brun	80.-	50.-	30.-
20 Reichsmark, olivengrøn	130.-	85.-	40.-
50 Reichsmark, rødbrun	150.-	100.-	70.-
Uden prægestempel/blindtryk			
1 Reichsmark, rødbrun	200.-	125.-	75.-
2 Reichsmark, brun	150.-	90.-	60.-
5 Reichsmark, brun	85.-	60.-	35.-

Behelfzahlungsmittel (Hjælpebetalingsmiddel)

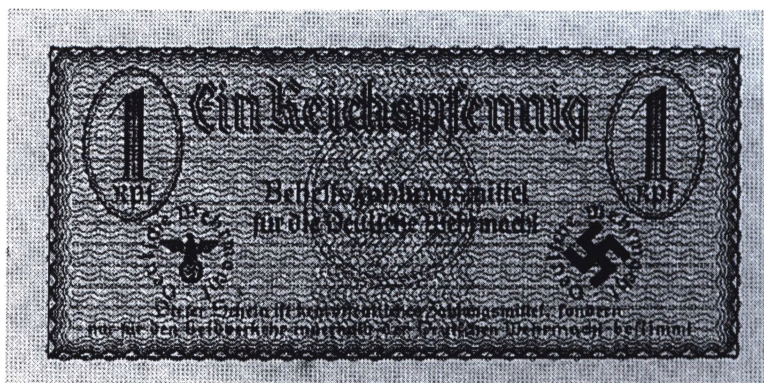
Den tyske hær brugte denne type sedler i bestræbelserne på at kontrollere troppernes indflydelse på den lokale økonomi. De tyske myndigheder var optaget af virkningerne af deres soldaters forbrug på den lokale økonomi i besættelseslandet. Som en del af løsningen på dette problem blev der brugt særlige kantinepenge. Disse var ikke lovligt betalingsmiddel i den lokale økonomi, hvilket teoretisk skulle forhindre, at de kom i omløb. Imidlertid har sådanne restriktioner sjældent effekt under krigstilstande, og der indførtes derfor en anden snedig forordning. Så længe en soldat brugte kantinepenge i de militære institutioner eller sendte dem hjem til Tyskland, var værdien 10 gange større end pålydende, og det begrænsede omløbet til de militære områder.

Disse sedler blev brugt i alle lande, der var besat af tyske tropper.

Sedlerne

Sedlerne blev trykt i følgende værdier, 1 Reichspfennig 1940 og 1, 5, 10, 50 Reichspfennig 1942 samt 1, 2 Reichsmark 1942.

1940

1942

Vurderingspriser

	0 / Unc	1+ / VF
1 Reichspfennig 1940, lilla/brun	2.000.-	600.-
1 Reichspfennig 1942, blå	120.-	50.-
5 Reichspfennig, rød	40.-	20.-
10 Reichspfennig, grøn	30.-	15.-
50 Reichspfennig, rød	80.-	25.-
1 Reichsmark, brun/rød	250.-	70.-
2 Reichsmark, blå/lilla	750.-	450.-

Verrechnungsschein für die Deutsche Wehrmacht (Omvekslingsseddel for den tyske værnemagt)

Denne seddelserie blev udstedt efter 1. januar 1945 til tyske soldater i transit. Ved udrejse fra Tyskland - eller et besat land til et andet - skulle en soldats penge omveksles til disse sedler. Ved ankomst til bestemmelsesstedet blev sedlerne igen omvekslet til den lokale valuta eller Reichskreditkassenschein. Dette system beskyttede den tyske Reichsmark og overførte udgifterne ved besættelsen til det pågældende lands regering.

Sedlerne

Sedlerne blev trykt i værdierne, 1, 5, 10 og 50 Reichsmark.

Brugen af disse sedler er beskrevet på hver enkelt af dem, og teksten lyder oversat til dansk.

Forsiden:

"Omvekslingsseddel for den tyske hær - værdiangivelse - Reichsmark. Udgiven i Berlin den 15. september 1944. Centraladministrationen for Reichskreditkassen. Cirkulation af denne seddel er begrænset til militære institutioner, og brug i almindeligt omløb og som betalingsmiddel er forbudt."

På bagsiden mere brugsanvisning:

"Omvekslingsseddel for den tyske hær. Kan anvendes i lande uden for Tyskland i henhold til regulativ for udbetalinger til den tyske hær og kun af militært personel eller dermed ligestillede og vil kun kunne veksles for sådanne personer, af alle kasser og hærens udbetalingskontorer, Reichskreditkassen og vekselkontorer inden for riget samt af Reichsbanken og andre tyske pengeinstitutter."

Bagsiden er ens på alle sedlerne.

Vurderingspriser	0 / Unc	1+ / VF
1 Reichsmark, grøn	30.-	10.-
5 Reichsmark, blå	60.-	20.-
10 Reichsmark, rød	30.-	10.-
50 Reichsmark, lilla	150.-	50.-

Den allierede Overkommando

Disse sedler er udstedt af Den allierede Overkommando til brug i Danmark, og de var i anvendelse i 1945.

Den 4. maj 1945 kapitulerede de tyske styrker i Holland, Nordtyskland og Danmark. Næste dag blev den største del af Danmark befriet af britiske tropper. Det er sandsynligvis den britiske hær, der har medbragt sedlerne.

Der er udgivet følgende værdier: 25-øre og 1, 5, 10, 50, 100-kroner.

En undersøgelse af sedlerne viser, at de er trykt i England. Alle værdier er trykt på det samme vandmærkede papir, som også blev brugt til de militære Schilling-sedler, der ligeledes blev trykt i England til brug for de allierede styrker i Østrig.

Vurderingspriser	0 / Unc	01 / EF	1+ / VF
25 øre, lyserød	450.-	300.-	175.-
1 krone, blå/violet	140.-	65.-	40.-
5 kroner, blå/grøn	650.-	400.-	225.-
10 kroner, brun/blå	475.-	300.-	175.-
50 kroner, brun/violet	4.000.-	2.200.-	1.500.-
100 kroner, grøn/violet	sjælden		

100-kroner kendes kun i 2 eksemplarer, et i Danmarks Nationalbank og et i privat eje.

Foruden de to findes 100-kroner også som specimen.

Note:

Specimen-sedler er trykt fuldstændig som de cirkulerende sedler, hvad farve, papir, vandmærke og underskrift angår. På begge sider er de tydeligt overstemplet "SPECIMEN".

Berlingske Tidende:

Briterne ville trykke deres egne kronersedler.

Bestyrtelse i Washington, da man fik sedlerne at se.

Amerikanere og briter forberedte i 1944 trykningen af pengesedler med dansk pålydende, som skulle bruges af deres tropper under en besættelse af Danmark.

Englænderne var i marts 1944 så langt fremme med planerne, fremgår det af hidtil hemmeligholdte papirer i det amerikanske udenrigsministerium, at de kunne sende amerikanerne fotokopier af de færdigttegnede pengesedler. Denne forsendelse vakte en kortvarig bestyrtelse i Washington, fordi en sprogkyndig i finansministeriet opdagede, at man på sedlen med pålydende 25 øre, 1 krone, 5 kroner, 10 kroner, 50 kroner og 100 kroner nedenunder havde skrevet : **Udstedt af de allierte krigsmyndigheder.**

Mon ikke ordet skulle være **allierede**, spurgte han udenrigsministeriet i et forsøg på at forhindre en gentagelse af tyskernes fejltagelse 9. april 1940, da hele Danmark fik "Oprop".

Adlyd - eller bankerne lukkes

I en rettesnor for den økonomiske styring af Danmark under en allieret besættelse, som blev udarbejdet i løbet af 1944 i Washington og London (men som aldrig fik aktualitet), blev det fastslået, at AM-kroner (Allierede Militær-kroner) skulle kunne bruges side om side med de danske, som var i omløb. For det tilfælde, at der viste sig modvilje ved modtagelsen af sedlerne, bestemtes det at bruge henholdsvis amerikanske og britiske militær-pengesedler.

Andre pinlige eventualiteter var forudset. I den økonomiske forholdsordre var det bestemt, at dersom en allieret øverstkommanderende i Danmark ikke modtog samarbejde fra en dansk regering, som var anerkendt af Storbritannien og De forenede Stater, havde han fuldmagt til at lukke samtlige banker og standse pengeudstedelsen.

Politiken

(Søndag den 22. Juli 1945)

Indkaldelse af de militære Pengesedler

Danmarks Nationalbank meddeler: De af den allierede Overkommando siden Befrielsen til Brug i Danmark udstedte militære Pengesedler indkaldes hermed til Ombytning med de af Danmarks Nationalbank fra og med den 23. Juli 1945 udgivne Sedler. Ombytningen skal foregaa i Overensstemmelse med de for Indlevering af indkaldte Nationalbanksedler gældende Regler.

Fremtidig maa allierede Militærpengesedler hverken modtages eller udgives, og eventuelle Indehavere af saadanne Sedler skal indlevere dem til et Indleveringssted for indkaldte Nationalbanksedler senest den 30. Juli 1945. Sedlerne skal indgaa i den paagældende Indhavers Anmeldelse af indleverede Nationalbanksedler.

Feltmarskal Montgomery ankommer den 12. maj til Kastrup Lufthavn og drager på triumftog gennem København.

Den danske Brigade i Tyskland (1947-1958)

Den danske Brigade deltog i besættelsen af den britiske sektor. Brigaden var stationeret i Schlesvig-Holsten med hovedkvarter i Rendsburg, Tyskland.

Sedler fra Den danske Brigade er udstedt af Det kongelige danske Krigsministerium og har været anvendt i perioden 1947-1958 ved Den danske Brigade og Den danske Kommando.

Sedlerne, som blev kaldt "Brigs", har på forsiden følgende tekst:

Denne Seddel må kun bruges som Betalingsmiddel inden for den danske Brigades militære Etablissementer efter de herfor givne Bestemmelser.

Den samme tekst er på sedlens bagside oversat til engelsk og tysk.

Sedlerne er tegnet af arkitekt Th. Havning og trykt i Danmarks Nationalbank.

De er udgivet i følgende værdier: 5, 10, 25-øre og 1, 5, 10-kroner.

Da indløsningsfristen for disse sedler udløb, blev restoplaget destrueret. Der manglede da for ca. 46.000 kroner, hvilket beløb indgik i statskassen til dækning af fremstillingsomkostningerne.

En del sedler er nok bortkommet, men mange - særlig de små værdier - er sikkert taget med hjem af soldaterne som souvenir.

I forhold til de soldater, der var stationeret i Tyskland, er seddel-svindet (46.000 kr.) mindre end en krone pr. soldat.

Kilde:

Sieg's Seddelkatalog Danmark. Pilegaards Forlag 1997.

Vurderingspriser	0 / Unc	01 / EF	1+ / VF
5 øre, blågrøn	150.-	80.-	45.-
10 øre, brun	130.-	70.-	40.-
25 øre, blågrøn	160.-	100.-	60.-
1 krone, brun	200.-	110.-	60.-
5 kroner, blågrøn	1.500.-	1.200.-	700.-
10 kroner, brun	2.200.-	1.800.-	1.500.-

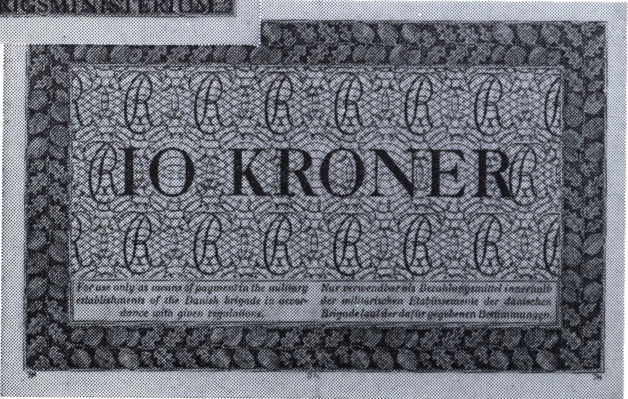
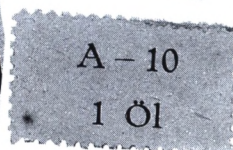
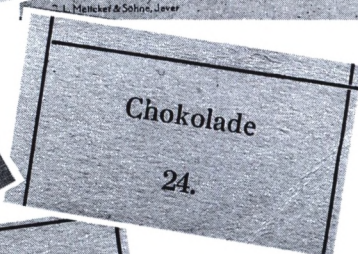
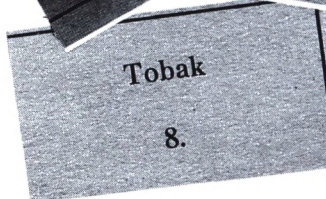
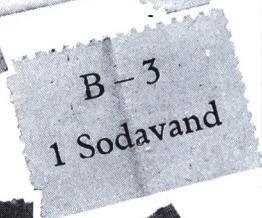
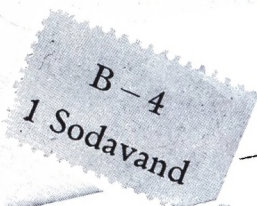
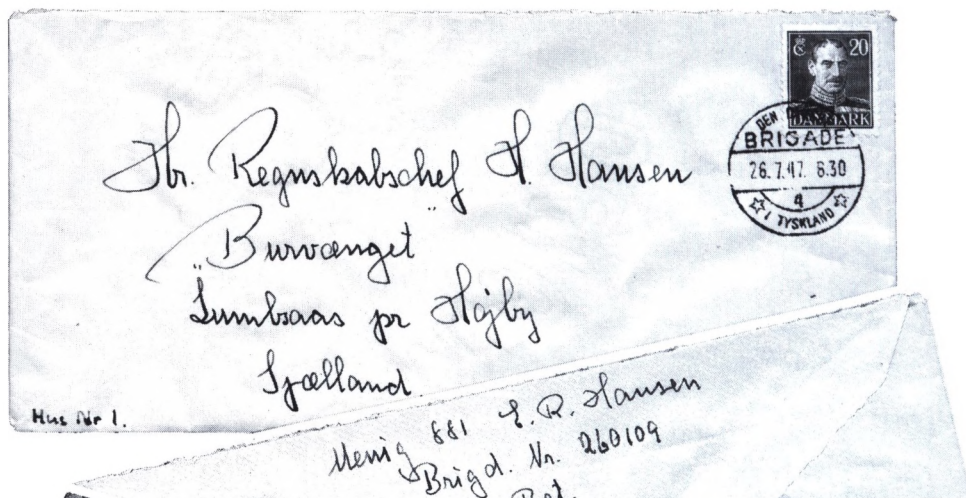

Foto. 1101 Store Kaj.
Første delings afrejse fra Avedøre lejren, november 1947.

RATIONERINGSKORT:
Til brug for Den danske Brigade.

SPISEBILLET Syd

Nr. 881 1. Bataillons 4. Kompagni

Dag	Morgen	Middag	Aften
Fredag			
Torsdag			
Onsdag	X	6	
Tirsdag		X	7
Mandag		X	X
Søndag	X	4	7
Lørdag		4	X

NB. Billetten afleveres ved Udløvelse af ny Spisebillet.

J. L. Mønsted & Søhøj, Jæger

3 stk. spisemærker.

Menig 881 E.R. Hansen D.D.B. har hjemtaget:
 Rationeringsmærker, spisemærker og spisebillet.